

Yeesu bɔti tin

Yoowaneesi

ɲmàñee

Tibɔkilkaal

Tibɔti tin bi ɲmàñ Yeesu puee, *Yoowaneesi* nín ɲmàñ tiɲyee sá tin ní ún u-ba baasii ká ki ɲmàñee ní. Ti yaa yōoñ u nín máafi bi nín cúú Yeesu ki sàaṅ-u ki dāa kpáá-u ndɔpuntikaa puee (ayil 18–19) boonee, tin sá tibaantiil nì tin bin kínee ɲmàñee kaa náaṅ. U sá un baba ɲmàñ tibɔti tiba kii Kana nimpucanti (2.1-12) nì Niikoodeem nín cūti ká Yeesu puee (3.1-21), nì u nì usamaariinimpu nín sòoñ puee (4.1-12), nì u nín cáaṅ ufaliɲfaan ubɔ Beetisayida puee (5.1-18), nì uninja un bi pée màl u sá ujɔfuee, nì tiba mun. Ti yaa dūu ɲmānti nì tigbɔn tita tin bi ɲmàñ Yeesu maɲfal wiɲyi puee, Yoowaneesi ún kaa sòoñ Yeesu maɲfal pu kitiɲ nee pu tikpil. Ama u tì tin jíti Yeesu maɲfal puee kudapɔɔu tikpil. Di sá yii tibɔti gbanti tikpil dākà Yeesu dākatam tin nyóoyee ní.

Tibɔti tin Yoowaneesi dūu kílee poonee (1.1-18), u lēē Yeesu ki dākā yii u sá Unimbɔti nyɔɔbundi din bí talku ní ki kpánti unil ki dómíñ ki kāl binib kansikinee ní. Úñ di sá dimaɲfal, ki sá ɲwalifi nì ibaamɔn.

Ti ɲūñ kí yàkatī kugbɔɲu nee ajancukukpaan ali ɲin dākà Yeesu «kulukuee» ní, an dākà yii u-kúm yuntiɲu ɲun mun sá Unimbɔti nín yōoñ-u ki kaaṅ tinyoolinee (2.4, 12.23).

- Kí wàatī Yeesu kuluku (1.19–12.50) n̄ gbée, dijampeepeekaal sòoñ nì ti seerab bin bi lēē lēē u-puee. Bin lēē u-pu seerab gbantee di sá Yoowaneesi un fūul binib Unimbɔti nyimee nì u-boonnooliibi Andree nì Fiiliipi nì Natanayeel. Bi-kɔkɔ sòoñ tin bi ká Yeesu puee. Míñ boonee, kugbɔɲu nee gíti sòoñ Yeesu nín kánti kánti binib tikpil puee nì maamaaci tuuɲɲi aluli ɲin u yíiñ yii «tidaandee». U dākā yii tin pábee di sá unil n̄ ɲmā kí gbìl taapu. Yoowaneesi kúnti dijampeepeekaal gbanti ki sòoñ ki kúlifi Yeesu nín sòoñ tibɔti tiɲyee ní (12.37-50).

- ɲyunti ɲun kukuluu gbáñee (13.1), Yeesu kpáafi u-boonnooliibi kii unil nín kaaṅ u-bɔjoolkaati puee ní (ayil 13–16). Míñ boon u-wimmeem poonee, u bónti kí tūɲkiñ ɲkúm, ní ki dū bin u lāá yíkì kí yàntī u-boonee ki ɲá Ubaati ɲaan (Diyil 17). Yoowaneesi nín sòoñ bi nín cúú Yeesu pu nì bi nín sòoñ ki kūu u-bɔti nì bi nín kpáá-u ndɔpuntikaa pu nì u nín fikiti ki nyáñ dikaakulin puee, u sòoñ ki tókòñ bin ɲmàñ Yeesu bɔtee pu dee (ayil 18–20). Dilákatil ɲiɲaaliu wiɲɲu dalee, Kriisitoo un fikitèe lēē u-ba ki dākā Maarii

Magidalaá yóu. Míñ boonee ní u lēē u-ba ki dākā u-boonnooliibi, cilinjee Toomasí. Ayil 21 poonee, biboonnooliibi biluu nì Peetroo ká Yeesu un fikítèe Tiibeeriyaadi mǎǎgbandi. Niin mun tí sá tin Yoowaneesi dūu kúti kí kúntí u-gbǎǎkuee ní.

Tin u dūu kúnti nee (20.30-31) lèekī kun pu bi ñmàñ kugbǎǎu nee. An di sá ú yànti un bíi kààn kugbǎǎu nee ñ béé yii Yeesu di sá un Unimbǎti nìn pōon yii u làá tǎñee, Unimbǎti Jipǎǎn. Udaan làá ká dimaǎfal, di sá yii Yeesu un Ubaati túnnée di sá kii ùñ u-ba nín lī puee, «nsan nì ibaamǎn nì dimaǎfal» (14.6).

Yeesu di sá «Dinyǎǎbundi» nì «Ñwalifi»

1 ¹Kí wàatí Unimbǎti ñ náañ duulinyee, ubǎ nìn bí bi yí-u Dinyǎǎbundi ní ki bí Unimbǎti cee, ní ki sá Unimbǎti. ²Dinyǎǎbundi gbanti di nìn péee bí Unimbǎti cee doooo ñkilkaamin^a. ³Díñ ní Unimbǎti dū ki náañ tikǎkǎ. Tiba kaa bí fám Unimbǎti kaa dū Dinyǎǎbundee ki náañ kudǎǎu^b. ⁴Di-ni ní dimaǎfal nìn bí, dimaǎfal gbanti di nìn tii binib ñwalifi. ⁵Ní ñwalifee dǎmíñ ki ñmíntí binib bin bí dibǎmbǎndinee, ní binibee kaa fōō-ñu.

⁶Unimbǎti nìn túnní uninja ubǎ, bi yí-u Yoowaneesi. ⁷U nìn dǎmíñ kí sòon nì binib ñwalifi bǎti, án nín làá ñá pu bàá ñma ñ dī u-pu kí fōō kí kííyee. ⁸Yoowaneesi u-ba kaa nìn sá ñwalifi, u nìn dǎmíñ kí lēē ñwalifee pu seera ní. ⁹Dinyǎǎbundi di sá ñwalifi mmǎnti, ki dǎmíñ kitiñ pu ki ñmíntí bàá ñma.

¹⁰Unimbǎti dū dinyǎǎbundee ki náañ taapu doo wanti kǎkǎ, ama,

^a 1.2 Dū B. 1-2 kí ñmǎnti nì Alañ 8.22-26.

^b 1.3 Dū ñmǎnti nì Diny 1.3, Ilan 33.6,9, 1 Kǎra 8.6, Kool 1.16-17.

^c 1.12 Dū ñmǎnti nì Gala 3.26, 1 Yoow 3.1-2.

^d 1.14 Dū ñmǎnti nì Yees 60.1-2.

^{ee} 1.17 Kpèè Disa 31.18, 34.28.

^f 1.18 Dū ñmǎnti nì Disa 33.20.

nyunti ñun di nìn bí taapu dooyee, baa béè-dì. ¹¹Un sá Dinyǎǎbundee dǎmíñ u-yab cee, ní u-yab kaa fōō-u. ¹²Ama bin kǎkǎ fōō-u ki gbíl ki tiiñ-uee, u yānti bidambi kpánti Unimbǎti biyaamu^c, ¹³mbiyaamu mun ní unil kaa màl, kaa tí sá unil làtamee, ama an sá Unimbǎti di màl múñ.

¹⁴Un sá Dinyǎǎbundee kpánti unil ki kǎl ti-kansikin ki cáá tiñan nì ibaamǎn tikpil, ní ti ká u-nyooti^d tin u nìn fōō Ubaati ceeyee, kun puee u sá Unimbǎti Jipǎmbaabil. ¹⁵U-pu ní Yoowaneesi nìn kúuñ ki lī yii: «Un m nìn lī yii u dǎon man boon ama ùñ jítiñ mamee, dee! Di sá yii ùñ péee bí ní bi nín màl man.» ¹⁶Úñ cee ní tiñan kǎwoooo nyánní ní ki bāañ-ti, ní timbi kǎkǎ fōol-ti múlmul. ¹⁷Unimbǎti nìn yānti Mooyiisi tii-ti marab^{ee}, ama ní Yeesu Kriisitoo cáañ-ti tiñan nì ibaamǎn. ¹⁸Bàá ubǎ kaa wǎl Unimbǎti dalba^f, ama u-Jipǎmbaabil un mun sá Unimbǎti ki bí ki nákáñ u-Baa Unimbǎtee di yānti ti béè-u.

Yoowaneesi unyíñfaldi nyǎǎbundi

(Kpèè Maat 3.11-12,

Maar 1.7-8, Luuki 3.15-17)

¹⁹Juuda yab kpilib bin nìn bí Jeerusaleemee nìn túnní bisaraa-ñaliibi nì Leefii yab bin tūñ Unimbǎti diiku poon ditundee biba Yoowaneesi cee bí dǎá bǎlifi-u yii: «Sii di sá ñma?» Ní u kí-bi yii: ²⁰«Man di kaa sá Meesiya.» Waa nìn bǎl-bi, ki sòon ki cánti-bi míñ. ²¹Ní bi fǎti bǎlifi-u yii: «Kin sii di sá ñma ní? Eeliiii?» Ní u bí yii: «Aayee, maa sá Eelii.» Ní bi tí bǎlifi-u yii: «Sii di sá Unimbǎti bǎnaatiliu un máañ kí dǎañeeee?» Ní u tí bí yii: «Aayee^g» ²²Ní bi fǎti tí bǎlifi-u yii: «Kin, sii baasii sá ñma ní? Di sá ti là kí tin tükù bin túnní-tee un ní a baasii séee. Sii lè yii a sá ñma ní?» ²³Ní Yoowaneesi kí-bi yii:

«Man di sá un báakí kuteeun yii:

<Tǎmaan nsan ñun tēēnee kí tii ti-Dindaan, >»

- kii Unimbǎti bǎnaatiliu Yeesaya mun nín nìn lī puee.

²⁴Fariisab biba nìn bí bin bi nìn túnní Yoowaneesi ceeyee kansikin, ²⁵ní bín bǎlifi-u yii: «A yaa kaa sá Meesiya, kaa sá Eelii, kaa tí sá Unimbǎti bǎnaatiliu un ti céee, kin ba pu ní a fùul binib Unimbǎti nyim?» ²⁶Ní Yoowaneesi kí-bi yii: «Man fùul binib nnyim ní, ama ubǎ bí ni-kansikin, naa nyí-u, ²⁷ùñ di làá dǎá dǎañ man boon. Man kaa kpánti kí gútí u-naatakañ ñmii

gba.» ²⁸Bi nìn bí Beetanii, kitiñ kin bí Jǎdan bungbandi lapu pu, laakin Yoowaneesi fùul binib nnyimee, ní ki sòon an bǎti gbanti.

Unimbǎti pibil

²⁹Kutaa wúntèe ní Yoowaneesi ká Yeesu dǎon u-cee, ní u bí yii: «Kpèèmaan, Unimbǎti pibil dín lèekí binib kǎkǎ kpitiyee deeg^b! ³⁰Úñ pu ní m fu sòon yii: <Uninja ubǎ làá dǎá dǎañ man boon, ama ùñ jítiñ man, kun puee ùñ péee bí ní bi nín màl man. > ³¹Maa nìn nyí un ní an séee, ama an sá yii Isirayeel yab ñ béee-uee pu ní man dǎmíñ ki bí fùul binib Unimbǎti nyim.»

³²Ní Yoowaneesi gíti lī yii: «M ká Unimbǎti Fam lafun nyánní yilpu kii dibeenanjilee ki kpákatiñ Yeesu puⁱ. ³³Maa nìn nyí un ní an séee, ama Unimbǎti un túnní-mi m nìn fùul binib u-nyimee bí-mi yii: <A yaa láa ká man Fam kpákatiñ ki kòò un puee, ùñ di làá fàl binib Circir Fam. > ³⁴M ká mimmee, ní ki sòon ki tükù-ni yii ùñ di sá Unimbǎti Jipǎǎn.»

Biboonnooliibi bin Yeesu péee péee ki yíínee

³⁵Kutaa tí wúntèe, Yoowaneesi nì u-boonnooliibi bili tí yú. ³⁶U ká Yeesu bíi jítee ní u kpēē-u dímmm ki bí yii: «Kpèèmaan, Unimbǎti pibil sèé!» ³⁷Yoowaneesi boonnooliibi bilee gbíl mimmee, ní ki nóó Yeesu. ³⁸Yeesu fǎti kpēē bi nóó-uee, ní ki bí-bi yii: «Ni nyàab ba?» Ní bi bí

^g 1.21 Kpèè Mala 3.23, Ditee 18.15,18.

^b 1.29 Dū ñmǎnti nì Yees 53.6-7.

ⁱ 1.32 Dū ñmǎnti nì Yees 11.2, 61.1.

yii: «Rabii, la ní a kòò ní?» – Rabii taapu di sá yii, Udakal. – ³⁹Ní Yeesu bí yii: «Dāammaan kí cùú béé laakin m kóòyee.» Ní bi nóó-u ki cütii béé laakin u kóòyee, ní ki kpáàa gbínti niin yaadal wiññu. An nín sá tikúti tinaa kujouu ní bi nín cütii.

⁴⁰Andree un sá Siimɔn Peetroo naalee nín sá binib bilee kansikin ubɔ bin nín gbil̄ Yoowaneesi nyɔɔ-bundi gbanti ki nóó Yeesuee, ⁴¹ní Andree péé ki cütii ká u-maan Siimɔn ki tükü-u yii: «Timbi ká Meesiya!» – An dākà yii Kriisitoo. – ⁴²Ní u cáá Siimɔn ki cūnni Yeesu cee. Ní Yeesu kpē-u ní ki bí yii: «Sii di sá Siimɔn Yoowaneesi jipɔɔn. Bi làá nín kñ̄ ki yñ̄-si Keefaasi ní», an dākà yii Peetroo^l.

Yeesu yíin Fiiliipi nì Natanayeel

⁴³Kutaa gíti tí wúntèe, Yeesu lēē yii u làá cù Galiilee, ní ki ká Fiiliipi, ní ki bí-u yii: «Nóó-mi!» ⁴⁴Fiiliipi nín sá Beetisayida tin̄kin ní. Niin ní Andree nì Peetroo mun nín sá. ⁴⁵Boonee ní Fiiliipi ká Natanayeel, ki tükü-u yii: «Timbi ká un pu ní Mooyiisi nín ñmān u-marab gbɔɔkun ki kpáan̄ Unimbɔti bɔnaatiliibi mun sòon̄ u-puee^k. An sá Yeesu Jooseefi jipɔɔn un sá Naasaaretee.» ⁴⁶Ní Natanayeel bālifī-u yii: «Mimmee, tiwammɔn-tiil ññ̄ kí nyānni Naasaareeti mun deeee?» Ní Fiiliipi bí-u yii: «Dāan̄ kí cùú kpèe.»

^j 1.42 Peetroo taapu di sá yii ditan̄kpal.

^k 1.45 Dūú ñmānti nì Ditee 18.18, Yees 9.5,6, Eesee 34.23.

^{kp} 1.49 Dūú ñmānti nì Ilan 2.7, Seefa 3.15.

^l 1.51 Dūú ñmānti nì Diny 28.12.

⁴⁷Yeesu kpēeyee, Natanayeel dōon̄ u-cee, ní u bíi sòon̄ u-pu yii: «Un bí nee di sá uisirayeelja páaa, kaa sá milimilidaan.» ⁴⁸Ní Natanayeel bālifī-u yii: «A ñá mana ní ki nyí-mi?» Ní Yeesu kíí-u yii: «Min a bí fiigi subu taapuee ní man ká-si ki wāati ní Fiiliipi dāa nín yíin-see.» ⁴⁹Niinee ní Natanayeel bí-u yii: «Ukpil, a sá Unimbɔti Jipɔɔn ki sá Isirayeel yab mun bɔtiu^{kp}!» ⁵⁰Ní Yeesu bí-u yii: «M nín bí yii m ká-si fiigi subu taapuee pu ní a fōo ki kífii? A làá gíti ká tin̄ jítin̄ tin̄ bí neeyee. ⁵¹Ibaamɔn ní m tükü-ni, ni làá dāá ká kutagbɔɔɔu cúu pūiti, ní Unimbɔti tuuñyi sintiñ̄ ki jóm̄ man Kinibiki pu^l.»

Yeesu dū nnyim ki kpánti ndaam

2 ¹Winta dalee, tinimpucan tiba nín bí Kana, Galiilee timbiliikin. Yeesu na mun nín bí niin, ²ní bi nín yíin Yeesu mun nì u-boonnooliibi bí dāan̄. ³Ndaam dāa dóòyee, ní Yeesu na bí-u yii: «Bi-daam dóòyaa!» ⁴Ní Yeesu kíí-u yii: «M-na, sii di làá tükü-mi m nín làá ñá pueeee? Ñyunti ñun m làá tō m-tundee kaa láá ñmānti.» ⁵Niinee ní Yeesu na bí bitɔntɔnliibi bin bí niinee yii: «U yaa bí ní ñá puee, ñámaan mín.» ⁶Atan̄kpee lɔnti tiluu nín yú. Niin ní bi nín jòotī nnyim ki fintí, kii Juuda yab koobiliñ̄ nín sá puee. Kulɔɔñu kamaa nín fòol̄ nnyim liitirib dilaataal ní. ⁷Ní Yeesu bí

bitɔntɔnliibee yii bí lún̄ nnyim kí gbéen̄ tilɔn gbanti. Ní bi lafun lún̄ ki gbéen̄ yátí yati. ⁸Niinee ní Yeesu bí-bi yii: «Jōoimaan kí cáá tī ukpil un kpèe tijinee!» Ní bi jōo ki cáá tī-u. ⁹Ukpilee dákée, nnyimee kpánti ndaam. Waa nín nyí laakin ndaamee nyānnée, see bitɔntɔnliibi bin nín lún̄ nnyimee di nyí. Niinee ní u yíin unimpucan cal, ¹⁰ní ki bí-u yii: «Bi péetí kí cáan̄ ndamɔntiim, ní binib yaa nyūn̄ an nyāati-bee ní bí nín nyāntiñ̄ min kaa mōtīi mōee. Ní sii dū ndamɔntiim ki kpáafi ki dāa cāabiñ̄-mi nan̄kɔnampuuɔɔ?»

¹¹Kana timbiliiki kin bí Galiileeyee ní Yeesu nín ñá u-maamaacipee-peekaa ki dākā u-nyooti, ní u-boonnooliibi fōo-u ki kíí. ¹²Boonee ní u nì u-na nì u-naalib nì u-boonnooliibi nín sinti Kapeernayum^m, ki kāl̄ niin iwiñkaan̄kaa iba.

Yeesu jñ̄ biwannyafileibi kunimbɔtidiin

(Kpèè Maat 21.12-13,

Maar 11.15-18, Luuki 19.45-46)

¹³Juuda yab jijaaliu un bi yñ̄ Dilákatil jijaaliuee nín tóobiñee, ní Yeesu nín cá Jeerusaleemⁿ. ¹⁴U bān̄ ki kó kunimbɔtidiinee ní ki ká bin nyáfi inaa, nì ipii nì abeeanjilee nì binimbikpantiliibi kā^{ny}. ¹⁵Ní u nyāab̄ ñmii ki dūu ñá dinaalabil, ní ki jñ̄-bi ki nyánti nì bi-piii nì bi-naai kɔkɔ, ní ki dū binimbikpantiliibi nimbiliñ̄ ki yāl̄ kitiñ̄, ní ki lábiti

bi-teebilib ki cīb̄, ¹⁶ní ki bí bin nyáfi abeeanjilee yii: «Nyāntimaan ni-wanti nee doo. Ní taa nín cáá m-Baa diiku ki kpánti kunyɔmpudii!» ¹⁷Niinee ní u-boonnooliibi tēeti tibɔti tin̄ bi ñmān̄ Unimbɔti gbɔɔkunee, yii: «Ti-Dindaan, m nín mótí a-diiku nee pu miñyee di wù m-pɔbilin̄ kii ññmēe⁷.»

¹⁸Ní Juuda yab kpilib bí-u yii: «Dākà-ti kudaan̄ñu ní tí béé yii a cáá nsan kí ñá min a ñá nee!» ¹⁹Ní Yeesu kíí-bi yii: «Wīimaan kunimbɔtidiin nee, iwiin ita dal m làá fātí mā-ku^{7m}.» ²⁰Niinee ní Juuda yab kpilib bí yii: «Bi dū abin imun̄ku ili nì aluu ní ki mán̄ kunimbɔtidiin nee, nì mana ní sii ññ̄ kí dū iwiin ita kí fātí mā-ku?» ²¹Ama Yeesu nín sòon̄ u-wunti pu ní ki nántiñ̄ kunimbɔtidiin. ²²Boon u nín dāa fikiti ditan̄kpiilinee ní u-boonnooliibi tēeti yii u nín lī mín̄, ní ki fōo tin̄ bi nín ñmān̄ Unimbɔti gbɔɔkunee nì Yeesu nín sòon̄ tin̄ u-fikititam puee ki kíí.

Yeesu nyí tin bí unil pɔbilinee kɔkɔ

²³Yeesu nín nín bí Jeerusaleem Dilákatil jijaaliu yuntiñyee ní binib tikpil kánti maamaacib bin u ñáanee ní ki fōo-u ki kíí. ²⁴Ama Yeesu kaa nín māká bi-pu. Di sá yii u nyí bi-kɔkɔ nín sá biñyee. ²⁵Waa nyāab̄ ubɔ ñ tükü-u kun bi sée, kun puee u nyí tin bí unil pɔbilinee.

^m 2.12 Kpèè Maat 4.13.

ⁿ 2.13 Kpèè Disa 12.1-27.

^{ny} 2.14 Kpèè Maar 11.15.

⁷ 2.17 Ilan 69.10.

^{7m} 2.19 Dūú ñmānti nì Maat 26.61, 27.40, Maar 14.58, 15.29.

Yeesu nì Niikoo deem

3 ¹Uninja ubo nìn bí, bi yî-u Niikoo deem. U nìn bí Fariisab jandi pú ní ki sá Juuda yab kpiliu ubo. ²Ukpilee nìn dómiń Yeesu cee kunyeeu kubò ní ki bí-u yii: «Ukpil, ti nyí yii Unimböti di túnní-si á dāāń kí dākà-ti. Di sá yii, Unimböti yaa kaa bí unil cee, waa gūhń kí gá maamaacib kii bin a gáāń nee.» ³Ní Yeesu kí-u yii: «Ibaamōn ní m tükù-si, Unimböti yaa kaa fātii māl unil mpōm, u kpá kí ká Unimböti Beel.» ⁴Ní Niikoo deem bālifi-u yii: «Mimmee, mana ní bi gíti gūhń kí māl unil un púlee mpōm? Unil gūhń kí fātii gíti kó u-na poon bí māl-uaaa?» ⁵Ní Yeesu gíti bí-u yii: «Ibaamōn, ibaamōn ní m tükù-si, ubo kaa gūhń kí kó Unimböti Beelin bi yaa kaa fātii māl udaan mpōm nì nnyim nì Unimböti Famin. ⁶Bin binib màalee di sá nnibiyaamu, ní bin Unimböti Fam màalee mun sá gfam. ⁷M nín bí yii: <Ni-kōkō máāń Unimböti n̄ fātii māl-ni mpōmee>, án taa bākatiih-si. ⁸Kubuŋu jītí ki cá laakin pú ku yaa lèe, ní a gbìl ku-wooku pu ní kaa nyí laakin pú ku cée mun, mìn ní an gáāń bin kōkō Unimböti Fam màalee.»

⁹Ní Niikoo deem bí-u yii: «Mana ní an gūhń kí gá mìn?» ¹⁰Ní Yeesu fātii kí-u yii: «Sii un sá udakakpaan ki dākà Isirayeel yabee di kaa nyí tin bí neeee? ¹¹Ibaamōn, Ibaamōn ní m tükù-si nee, ti sòhń nì ni tin ti nyée nì tin ti kée, ní naa là kí fōō tin ti lèe. ¹²M sòhń nì ni taapu doo bōti

tin bāā gma nyée, ní naa là kí fōō kí kíí, kin m yaa láa pōotì ki bí sòhń yilpu bōti tin naa wālee, ni dāā gáāń mana kí fōō tìn kí kíí? ¹³Bāā ubo kaa láa pée jóm yilpu, asee man Kinibiki kin nyánní yilpu ki sīntiínee^{oo}. ¹⁴«Kii Mooyiisi nín nìn lúnti kukoonarju ndo pu kuteeun^o binib kpèe ki pōkée, mìn mbaantiim ní bi làā dāā dū man Kinibiki kí lúnti yilpu, ¹⁵án nín làā gá pu un sá kamaa yaa láa fōō-mi ki kííyee n̄ dāā ká dimañfal din kaa cáá dikúntilee. ¹⁶Kun puee Unimböti néen kitiŋ pu nib kōkō tikpil, mìn pu ní u dū u-Jipōmbaabil ki tū, án nín làā gá pu un sá kamaa yaa fōō-u ki kííyee n̄ taa kpú, ama ú ká dimañfal din kaa cáá dikúntilee. ¹⁷Unimböti nín túnní u-Jipōon duulinyan doo nee, an kaa sá u là kí kpò binib bōti, ama u là bi-kōkō n̄ ká difiil u-Jipōon pu ní. ¹⁸Unimböti kaa dāā gíti kù bin fōō u-Jipōon gbanti ki kííyee bōti, ama un kaa fōō-u ki kííyee bōti kpī, u nín kaa fōō Unimböti Jipōmbaabil ki kííyee pu. ¹⁹Kun cāabiń dibōkpilee sèe: di sá yii gwalifee dómiń duulinyan doo, ní binib là dibōmbōndi, kaa là gwalifi, kun puee bi tūh atunŋkpiti. ²⁰Un sá kamaa yaa gáāń ikpitee ná gwalifi ní kaa cá gwalifin, kun puee u fāŋkí yii gwalifi làā biiti u-tunŋkpitiŋ pu. ²¹Ama un nóo ibaamōnee cá Unimböti walifiŋun ní bí ká yii Unimböti pu ní u tūh atummōnti.»

Yoowaneesi nì Yeesu

²²Mìn boonee ní Yeesu nì u-boonnooliibi búnti Juudee watil pú ki

^{oo} 3.13 Dūú gman̄tī nì Alaŋ 30.4, Room 10.6.

^o 3.14 Kpèe Dikà 21.9.

kāl niin ki fūul binib Unimböti nyim. ²³Yoowaneesi mun nìn bí Eeoon, Saaliim caŋin, ki fūul binib Unimböti nyim, kun puee nnyim nìn dō niin tikpil. Niin ní binib nìn cá bi fūul-bi. ²⁴Ŋyunti gbantee, baa láá cúú Yoowaneesi ki piin kudii^p.

²⁵Niinee ní Yoowaneesi boonnooliibi biba nì Ujuudaja ubo bí kpákà bi-marab bin sá yii bí n̄n f̄nti bi-ba ki kpáāń tiwan kōkōee pu. ²⁶Ní bi cūti Yoowaneesi cee ki bí-u yii: «Ukpil, sii nì un nìn bí Jōdan gbanti lapu puee, un pu a nìn sòhń yii u sá unikpaanee, bāā gma di yíkí sii cee ki cá u-cee u fūul-bi Unimböti nyimee.» ²⁷Ní Yoowaneesi kí-bi yii: «Unil kaa gūhń kí n̄n cáá tiba Unimböti yaa kaa tū-u kudōŋu. ²⁸Nimbi ni-ba ni gbìl m n̄n n̄n lī yii: <Man di kaa sá Meesiya, bi túnní man n̄ lintiń u-nyōkōpuee^r. > ²⁹Un cáá unimpucaanee, unimpucaan cal dee, ama unimpucaan cal bōo bí niin ki pílifí u-bōo neen, ní an mōh-u tikpil. An mōŋŋuee di sá man yōŋu nee. ³⁰An máāń ūh nyooti n̄ n̄n w̄intí ní man yati n̄ n̄n bātí!»

Un nyánní yilpuee

³¹Di sá un nyánní yilpuee di tōkō tikōkō pu. Un bí taapu dooyee di sá taapu yōu ní ki sòhń taapu doo bōti. Un nyánní yilpu ki tōkō tikōkō puee ³²di sòhń tin u kée nì tin u gbìlee, ní bāā ubo kaa fōō u-bōti ki kíí. ³³Un di yaa fōō u n̄n lī puee ki kííyee, udaan dākà yii Unimböti sá

mbaamōndaan dee, ³⁴kun puee un Unimböti túnnée sòhń Unimböti bōti ní. Di sá Unimböti tū-u u-Fam ní an kaa cáá bí dūú gman̄tī. ³⁵Unimböti néen u-Jipōon ki dū tikōkō ki gá u-gaan. ³⁶Un yaa fōō u-Jipōon gbanti ki kííyee kāntí dimañfal din kaa cáá dikúntilee. Un yî kaa fōō-u ki kííyee kaa kāntí dimañfal gbanti. Unimböti gūul làā n̄n pée dāń udaan pu ní.

Yeesu nì Usamaariinimpu ubo bōti

4 ¹Yeesu bée yii Fariisab gbìl yii u k̄hń ki fūul binib tikpil Unimböti nyim ki jitiń Yoowaneesi ní bi kpánti u-boonnooliibee, ²– ama an kaa nìn sá Yeesu u-ba di nìn fūul-bi nnyim, an sá u-boonnooliibi di nìn fūul-bi. – ³Ní u yíkí Juudee ki nín gíti Galiilee. ⁴Kí wāati kí nín bà Galiileeyee, see ú dī Samaarii watil pú. ⁵Ní u dūu bāń Samaarii tiŋki kin bi yî Siikaar, k̄i p̄l̄hń Jaakōb saaku kun u nìn tū u-jipōon Joosefēe^s. ⁶Niin ní Jaakōb lōkōu bí. Yeesu cōom̄ ki ḡiíyee, ki kāl lōkōee nyōōgbanti pu. An nìn gman̄tī awinsaan.

⁷U kēe ní Usamaariinimpu ubo dómiń kí lún nnyim, ní Yeesu bí-u yii: «Pō-mi nnyim m̄ nyō.» ⁸– Di sá yii u-boonnooliibi nìn búnti kitiŋin kí nyāabiń tijin. – ⁹Ní unimpuee kí-u yii: «Sii sá Ujuudaja ní, ba pu ní a mēe man un sá Usamaariinimpuee nnyim?» – Di sá yii Juuda yab nì Samaarii yab kaa nìn kpí^t. – ¹⁰Ní

^p 3.24 Kpèe Maat 14.3, Maar 6.17, Luuki 3.19-20.

^r 3.28 Kpèe 1.20. Dūú gman̄tī nì Mala 3.1.

^s 4.5 Kpèe Diny 33.19, Joos 24.32.

^t 4.9 Dūú gman̄tī nì Luuki 9.52-53.

Yeesu bí-u yii: «A yaa bàà nyí Unimbòti p̄tam nì man un mèé-si nnyimee, sii gba di bàà làá mèè man nnyim, ní man n̄ bàà tī-si nnyim min tì dimaṅfalee.»¹¹ Ní unimpuee bí-u yii: «Ukpil, aa cáá guuka, lóko mun di nyóoyee, kin a làá n̄á mana kí kánní nnyim min tì dimaṅfalee gbanti? ¹²Ti-naanja Jaakob di n̄n gbiñ-ti lóko nee, kí nyūñ u-ba lóko gbanti nyim, kí kpáañ u-biyaamu n̄ u-waṅkuti. Mimmee, sii dàkafi yii a jítiñ Jaakobaaa?»¹³ Ní Yeesu fātii kíí-u yii: «Un sá kamaa yaa nyūñ nnyim neeyee, nnyinnyoo làá gíti cúú udaan. ¹⁴Ama un yaa nyūñ nnyim min man t̄iyeeyee, nnyinnyoo kaa ti cúti udaan jaanjaan, kun puee nnyim min man t̄iyeeyee kpánti nnyimbul u-p̄obilin, ní kí k̄in kí p̄uub kí t̄i-u dimaṅfal din kaa cáá dikúntilee^u.»¹⁵ Ní unimpuee bí-u yii: «Ukpil, yaa s̄ee t̄i-mi a-nyim gbanti m̄ nȳ, nnyinnyoo n̄ taa ti cúú-mi, m̄ taa n̄n̄ gíti d̄oñ doo kí lúú nnyim.»

¹⁶Ní Yeesu bí-u yii: «Cúú yíin a-cal kí fātí gítiñ doo!»¹⁷ Ní u kíí-u yii: «Maa cáá cal.» Ní Yeesu bí-u yii: «A cáá nsan kí l̄i yii saa cáá cal, ¹⁸kun puee a m̄ñ bininjab biṅmoo dee kí yíkì, ní un cee a bí k̄oṅk̄onnee mun kaa tí sá a-cal. M̄n̄ puee, a s̄oñ a-baam̄nyí ní.»¹⁹ Ní unimpuee bí yii: «Ukpil, k̄oṅk̄onnee m̄ ká yii a baasii sá Unimbòti b̄naatiliu ní. ²⁰Di sá ti-naanja n̄n̄ jáam̄ Unimbòti dijool nee pu ní, ní nimbi Juuda yab bí yii Jeerusaleem ní bi máañ kí cùú jáam̄ ti-Baa Unimbòti.»²¹ Ní Yeesu

bí-u yii: «Unimpuee, á p̄lifin̄-mi! N̄yunti ṅub̄o d̄oñ an kaa dāa gíti b̄alifi yii unil n̄ cù dijool nee pu^o, Jeerusaleem ní kí jáam̄ Unimbòti. ²²Nimbi Samaarii yab, naa nyí kun ní jáamee, ama timbee ti nyí un ti jáamee, kun puee Unimbòti dū difiil kí d̄in̄ Juuda yab pu ní^w. ²³K̄oṅk̄onnee, n̄yunti ṅub̄o d̄oñ, ṅu b̄aañ gba, ṅun ní bin jáam̄ ti-Baa Unimbòti mm̄ont̄iiminee làá n̄n̄ jáam̄-u n̄ n̄famin n̄ ibaam̄. Kun puee bin jáam̄-u mimmee ní ti-Baa Unimbòti nȳāb. ²⁴Unimbòti sá n̄fam ní: m̄n̄ puee, bin jáam̄-uee máañ kí jáam̄-u n̄ n̄famin n̄ ibaam̄.»²⁵ Ní unimpuee bí-u yii: «M nyí yii Meesiya – an d̄akà yii Kriisitoo – làá d̄aān̄. Úñ yaa l̄aa b̄aānee, ní u làá t̄uk̄u-ti tik̄ok̄.»²⁶ Ní Yeesu bí-u yii: «An sá man un b̄i s̄oñ n̄ si nee di sá Kriisitoo.»

²⁷Niinee ní Yeesu boonnooliibi b̄aān̄, ní an n̄á-bi bitii bi n̄n̄ ká u n̄ unimpu b̄i s̄oñee, ama baa b̄alifi yii: «A là ba u-cee?» àà «A s̄oñ n̄ u tilati?»²⁸ Niinee ní unimpuee yānti u-nyimbool kí fātii n̄n̄ gíti kitiṅin kí t̄uk̄u binib yii: ²⁹«Dāa kp̄èmaan uninja ub̄o b̄iiti m-b̄oṅṅi pu! An kaa kalin sá Meesiya?»³⁰ Ní bi yík̄in kitiṅin kí n̄n̄ d̄oñ Yeesu cee.

³¹Unimpuee búnt̄èe, ní u-boonnooliibi b̄i l̄i yii: «Ukpil, dāa j̄i t̄ijin!»³² Ní u bí-bi yii: «Man cáá t̄ijin tin nimbi kaa nȳee.»³³ Niinee ní u-boonnooliibi kíñ kí b̄i b̄alifi t̄ob̄ yii: «Ubo kalin cáañ-u t̄ijin níi?»³⁴ Ní Yeesu bí-bi yii: «M-jinti di sá m̄ n̄á un túnni-mee n̄n̄ là puee, kí

^u 4.14 Dūú ṅm̄ant̄i n̄i Yees 12.3, Yeer 2.13, 17.13.

^w 4.22 Dūú ṅm̄ant̄i n̄i Yees 2.3, Room 9.3-4.

t̄o u-tundi. ³⁵K̄èè, ní cáá yii an k̄in̄ in̄mal inaa dee, kudiceeuua! Ama man t̄uk̄u-ni yii ní wáañ kí kp̄èè, t̄ijin k̄in̄ kí ṅm̄ant̄i dical. ³⁶Kii un c̄ēyeee n̄n̄ k̄oont̄i kí kp̄áfi kí f̄oōl̄ u-paati puee, m̄n̄ mbaantiim ni mun cáam̄maan binib m-cee m̄ t̄i-bi dimaṅfal din kaa cáá dikúntilee. Ní an m̄ōk̄in̄ un búlee n̄ un cánee k̄ok̄o. ³⁷Kun puee dilan̄kpandi din l̄i yii: < Ubo b̄uul̄ ní ubo n̄ dāá c̄ē > sá t̄in̄man ní. ³⁸M̄n̄ puee, m̄ tú-ni ní cùú cā laakin biba búlee ní, nimbi n̄ páatí b̄in̄ ḡndi pu.»

³⁹Unimpuee n̄n̄ t̄uk̄u-bi yii Yeesu b̄iiti u-b̄oṅṅi puee, ní Samaarii yab bin k̄od̄ kitiṅ gbant̄inee tikpil f̄oō Yeesu kí kíí. ⁴⁰Samaarii yab gbanti n̄n̄ dāa b̄aān̄ kí ká-uee, ní bi m̄ēe-u yii ú k̄al̄ bi-cee, ní u lafun k̄al̄ iwiin ili. ⁴¹Binib tikpil n̄n̄ gíti f̄oō-u kí kíí tin u n̄n̄ s̄oñ n̄ bee pu. ⁴²Ní binibee l̄i unimpuee yii: «Ti n̄n̄ f̄oō kí kíí nee, an kaa ti sá sii n̄n̄ l̄i puee ṅmaniṅma pu. U s̄oñ ti mun ti-ba gb̄il̄ kí b̄éè yii, ibaam̄, u sá duulinya k̄ok̄o Fiiliu.»

Yeesu cáañ ukàlinjakpaan ubo biki

⁴³Iwiin ili gbanti boonee, Yeesu yík̄i niin kí n̄n̄ cá Galiilee. ⁴⁴Kun puee ún̄ u-ba n̄n̄ l̄i yii: «Unimbòti b̄naatiliu dumpu yab kaa t̄o-u.»⁴⁵ U n̄n̄ b̄aān̄ Galiileeyee, niin yab f̄oō-u t̄in̄an, kun puee bi n̄n̄ c̄ūti Jeerusaleem kí ká u n̄n̄ n̄n̄ n̄á tin k̄ok̄o j̄in̄aalinee.

⁴⁶Ní u fātii gíti Kana, Galiilee timbiliiki, laakin u n̄n̄ dū nnyim

^y 4.44 Kp̄èè Maat 13.57, Maar 6.4, Luuki 4.24.

^a 4.53 Dūú ṅm̄ant̄i n̄i Atuun 11.14, 16.14-15,31.

kí kp̄ant̄i ndaamee. Ḡmina k̄alinja-kpaan̄wu ubo n̄n̄ bí Kapeernayum u-jip̄oñ b̄ūñ. ⁴⁷U n̄n̄ gb̄il̄ yii Yeesu nȳann̄i Juudee kí d̄ōmiñ Galiileeyee, ní u d̄ōmiñ u-cee kí gb̄aam̄-u ú cù Kapeernayum kí cáañ u-jip̄oñ un b̄ūñ kí làá kp̄úee. ⁴⁸Ní Yeesu bí-u yii: «Ni yaa kaa ká maamaacib n̄ tidaandi, naa f̄oōl̄ kí kíí!»⁴⁹ Ní uk̄alinjakpaanee bí-u yii: «Ukpil, d̄aān̄ tí cù malaa, m-biki n̄ taa kp̄ú!»⁵⁰ Ní Yeesu kíí-u yii: «N̄n̄ cá, a-jip̄oñ p̄ok̄i.» Uninjee f̄oō Yeesu n̄n̄ l̄i puee ní kí n̄n̄ cá. ⁵¹U bí nsanni kí fātii k̄ūñee, ní u-t̄ont̄on-liibi biba t̄un̄k̄in̄-u kí t̄uk̄u-u yii: «A-jip̄oñ p̄ok̄i.»⁵² Ní u b̄alifi-bi yii: «N̄yunti ṅul̄oṅu ní an yānti-u?» Ní bi kíí-u yii: «Fool, wiṅkpooti kukúluu kub̄o, ní an cānti-u, u-wunti kaa ti t̄um̄.»⁵³ Niinee ní u b̄éè yii kukúluu gbanti deedeé ní Yeesu t̄uk̄u-u yii: «A-jip̄oñ p̄ok̄i». Ní u n̄n̄ u-dicaṅku k̄ok̄o f̄oō Yeesu kí kíí^a. ⁵⁴Yeesu n̄n̄ yík̄i Juudee kí fātii Galiileeyee, maamaacililiiti un u ṅee dee.

Yeesu cáañ ufalinfaan ubo

5¹Boonee ní Yeesu n̄n̄ j̄óm̄ Jeerusaleem kun puee Juuda yab n̄n̄ cá j̄in̄aal ubo. ²Dinyimbobil diba n̄n̄ bí Jeerusaleem, kadantikub biṅmoo m̄ant̄i t̄u-dì, bi ȳil̄-dì eebru soṅyin yii Beetesda, di bí kí nákañ kipunyok̄o kin bi ȳil̄ ipii punyok̄okee. ³Bijofub n̄ bideembi n̄ bifalinfaambi n̄ bibunliibi tikpil n̄n̄ d̄o kadantikub taapu. [Bi n̄n̄ cí n̄yunti ṅun Unimbòti tuuṅṅu làá d̄aān̄ kí gb̄at̄i nnyimee. ⁴Di sá

ntuunee nìn ddoón nyunti nyunti ki gbàtì nnyim. Ŋu yaa gbàtì mín, ní un yaa péé péé ki kóee kántí dicáañdi, báà an yaa yāntì ki sá iween iŋyee^b.] ⁵Uninja ubo nìn bí niin ki bũn doooo abin ali kpá imuŋku ili. ⁶Yeesu ká u dōee, ní ki béè yii u bũnee an yúntì, ní u bálifi-u yii: «A là kí pōkàaa?» ⁷Ní ubunlee kí-u yii: «Ukpil, bi yaa gbàtì nnyimee, maa cáá ubo n̄ yòoñ-mi kí tō niin. Ŋyunti ŋun m bíi pōwntí ki céé ní ubo n̄ péèñ-mi kí cùú jēetí.» ⁸Niinee ní Yeesu bí-u yii: «Yíkí yūl kí yòoñ a-kampeeku kí còom!» ⁹Kpalaa niinee ní uninjee pōwki ki yòoñ u-kampeeku ki kíñ ki bíi còom. An nìn sá ŋwiŋŋufikaa dal ní. ¹⁰Mín pu ní Juuda yab kpilib nìn bí uninja un ká dicáañdee yii: «Dín di sá ŋwiŋŋufikaa dal. Aa cáá nsan kí bùkuñ a-kampeeku^c.» ¹¹Ní u kíi-bi yii: «Un cáañ-mee di bí-mi yii m̄ yòoñ m-kampeeku kí n̄n còom.» ¹²Ní bi bálifi-u yii: «Ŋma di bí-si yii á yòoñ a-kampeeku kí n̄n còomaaa?» ¹³Uninjee kaa nìn nyí un di cáañ-uee, di sá yii Yeesu nìn nyáñ kunipaau kansikin ki búntì.

¹⁴Boonee ní Yeesu dāa ká uninjee kunimbətidiin ní ki bí-u yii: «A nín pōwki pu nee, á taa ti ná ikpiti, án nín làá ná pu tiba n̄ taa láa gítì bān-si kí jítìñ tin bí neeyee!» ¹⁵Niinee, uninjee cūti tükü Juuda yab kpilib yii an sá Yeesu di cáañ-u. ¹⁶Mín pu ní Juuda yab nìn nyáñ Yeesu pu u nín ná mín ŋwiŋŋufikaa dalee pu. ¹⁷Ní Yeesu kíi-bi yii: «M-Baa tũn ditundi baabadal, mín ní ma

mun tũn.» ¹⁸Tiboti tin u lēe puee, Juuda yab kpilib mōtìi bíi nyàab kí kpò-u. An kaa sá u nín yīntì mara un sá bí taa tō ditundi ŋwiŋŋufi-kaayee ŋmanŋma pu, an sá u nín lī yii Unimbōti di sá u-Baayee, ki cáá u-ba ki ŋmàntìñ Unimbōtee pu.

Unimbōti Jipōon pōŋŋu

¹⁹Niinee ní Yeesu bí-bi yii: «Ibaamōn, ibaamōn ní m sòoñ n̄ ni, tin Ubaati náanee ní u-Jipōon kántí ki náan. An yaa sá fám, waa ŋũn kí ná tiba u-ba pu. Tin kōko Ubaati náanee, u-Jipōon mun náan mín mbaantiim ní. ²⁰Kun puee Ubaati néen u-Jipōon, ní ki dākà-u tin kōkōwoooo u náanee. U làá dāa gítì dākà-u tin jítìñ tin bí neeyee gba, án làá ná-ni maamaaci. ²¹Kii Ubaati nín fikitì bitaŋkpiibi ki tì-bi dimaŋfal puee, mín mbaantiim ní u-Jipōon mun tì un un u yaa lèe dimaŋfal. ²²Ubaati kaa sòoñ báà ubo bōti. U dū ibōsoon kōko ki ná u-Jipōon ŋaan ní, ²³án nín làá ná pu binib kōko n̄ n̄n tì-u jilma kii bi nín tì Ubaati puee. Un kaa tī Ubaati Jipōon jilmee kaa tī Ubaati un túnní-uee mun jilma dee.

²⁴«Ibaamōn, ibaamōn ní m tükù-ni, un yaa pílifi m-bōti ki fōo un túnní-mee ki kííyee kántí dimaŋfal din kaa cáá dikúntilee. Udaan kaa dāa gítì bí ibōsoon ni, u nyáñ ŋkúmin ki póotì dimaŋfalin. ²⁵Ibaamōn, ibaamōn ní m tükù-ni, ŋyunti ŋubo ddoón, ŋu bāan gba, ŋun ni bitaŋkpiibi làá gbil Unimbōti

Jipōon neenee, ní bin yaa láa gbil u-noon gbantee dāa kántí dimaŋfal. ²⁶Ubaati nín cáá mpōn kí tī dimaŋfal puee, mín ní u tī u-Jipōon mpōn u mun n̄ n̄n tì dimaŋfal, ²⁷ní ki tī-u mpōn ú n̄n sá ubōsoonli kun puee u sá Kinibiki. ²⁸Tin bí nee kōko n̄ taa bākatìñ-ni, kun puee ŋyunti ŋubo ddoón ní bin kōko dō akaakul poonee làá dāa gbil u-noon pu ²⁹kí nyānní. Bin yaa ná tiŋanee n̄ fikitì kí ká dimaŋfal, ní bin yaa ná ikpitee n̄ fikitì kí kó ibōsoon ni^d. ³⁰Maa ŋũn kí ná tiba m-ba. M-bōsooŋyi nóo n̄ un túnní-mee nín tükù-mi puee ní. M sòoñ tibōti deedeede kun puee maa nyàab kí ná min man m-ba lèe, see un túnní-mee nín là puee.

Unimbōti di lèekì

Yeesu pu seera

³¹M yaa sòoñ tiba m-ba pu, an kaa ŋũn kí dākà ibaamōn, ³²ama ubo di lèekì m-pu seera, ní m nyí yii tin u sòoñ m-puee sá ibaamōn. ³³Ni nìn tú binib Yoowaneesi cee ní u sòoñ-ni ibaamōn m-pu. ³⁴Kun pu m li mimmee di sá m là ní ká difiil, an yaa sá fám, maa nyàab ubo n̄ lēe m-pu seera. ³⁵Yoowaneesi nìn sá fitila ní ki ŋmíntí nyáka nyaka, ní ni nìn kíi ki nóo u-walifiŋu gbanti ŋyunti ŋubo poon, ní an mōñ-ni. ³⁶Ama m cáá kun lèekì m-pu seera ki jítìñ Yoowaneese: di sá yii atuun ŋin m-Baa tī-mi m̄ tō m bíi túnnèe sòoñ ki dākà m-pu yii m-Baa di lafun túnní-mi. ³⁷Ní m-Baa un

túnní-mee mun u-ba lèekì seera m-pu. Naa láá péé gbil u-noon pu dalba, kaa láá ká u-nimbiin dalba, ³⁸kaa kpáafi u-bōti mun ni-ni, kun puee naa fōo un u túnnèe ki kíi. ³⁹Ni bífi Unimbōti gbōŋku poon ki dākafi yii niin ní ni ŋũn kí ká dimaŋfal din kaa cáá dikúntilee. An sá man pu ní kugbōŋuee sòoñ, ⁴⁰ama naa là kí dāan man cee kí ká dimaŋfal.

⁴¹«Man kaa nyàab binib pam-pakaku, ⁴²di sá yii m nyí-ni, naa cáá Unimbōti neendi ni-ni. ⁴³M-Baa di túnní-mi, ní naa là kí fōo-mi, ama bin ddoón bi-ba puee, ni fōol bíñ. ⁴⁴Mana ní ni ŋũn kí fōo kí kíi, nimbi bin néen ni-jutiibi n̄ n̄n pākà-nee, kaa nyàab kupampakau kun Unimbōtibaanti tiiyee? ⁴⁵Ní taa dākafi yii man làá dāa bálifi-ni tibōti m-Baa nimbiin. An sá Mooyiisi di làá dāa bálifi-ni tibōti^{ee}, ún un pu ni dū ni-mákal ki ŋée. ⁴⁶Ni yaa bàà fōo Mooyiisi ki kííyee, ni bàà tí fōol ma mun ní kí kíi, di sá yii man bōti ní Mooyiisi nìn ŋmāñ^f. ⁴⁷Ni nín kaa fōo tin Mooyiisi nìn ŋmānee ki kííyee, ni làá ná mana kí fōo man bōti kí kíi?»

Yeesu kpíiñ binib kutukub biŋmoo

(Kpèè Maat 14.13-21,

Maar 6.30-44, Luuki 9.10-17)

6 ¹Mín boonee ní Yeesu dūti Galiilee mōogbandi lapu pu – bi gítì yī dimōolee yii Tiibeeriyaadi mōol. – ²Kunipaau nín kántì u náan

^b 5.4 Tiboti tin ká tinaabakal [ ] poonee kaa bí tigbōŋkpiikil tikpil poon.

^c 5.10 Dūú ŋmàntì ni Yeer 17.21, Nee 13.19.

^d 5.29 Kpèè Dani 12.2.

^{ee} 5.45 Dūú ŋmàntì ni Ditee 31.26-27.

^f 5.46 Dūú ŋmàntì ni Ditee 18.15.

maamaacib bin ki cáan bibunliibee puee ní bi nín nóó-u. ³Ní u nì u-boonnooliibi jóm digbantandi diba pu ki kâl. ⁴Juuda yab jiŋaaliu un bi yî Dilákatiŋ jiŋaaliuee nìn tóobiñ. ⁵Yeesu kpēyee, kunipaau di ddoñ u-ceeyee, ní u bí Fiiliipi yii: «La ní ti làá ká tijin kí dā kí tū bin kɔkɔ bí nee n̄ jī dee?» ⁶– Ama Yeesu nìn nyí min ní u làá ŋée, u nìn pée lī min kí kpèè yii Fiiliipi làá kíí-u yii ba ní. – ⁷Ní Fiiliipi kíí-u yii: «Báà ti yaa dū animbil jítɔmbis alaataa ali ki dá kpɔnɔb, an kaa làá bà bi-kɔkɔ kikatii kikatii gba.» ⁸Ní u-boonnooliibi kansikin ubɔ, Siimɔn Peetroo naal un bi yî Andreeyee, bí-u yii: ⁹«Kinaacimpɔmbiki kiba bí doo ki cáan wɔji yim kpɔnɔb biŋmoo nì ijɔm ili. An kaa nín ŋūn kí ŋá kunipaau nee tiba ní^{gb}.» ¹⁰Ní Yeesu bí-bi yii: «Yàntimaan binib n̄ kâl!» Kumɔsɔŋu kubɔ nìn bí niin tikpil, ní bi kâl ku-pu. Bi nìn bàñ kii kutukub biŋmoo nyɔkɔm. ¹¹Ní Yeesu yōon kpɔnɔbee ki jáam Unimbɔti an pu ki wàati ní ki dūu yākatì-bi, ní ki tí yākatì ijɔm mun, min báà ŋma lèe. ¹²Bi jín ki díkéé, ní u bí u-boonnooliibi yii: «Tòdmaan akati ŋin kínee, tiba n̄ taa biil!» ¹³Bi kóon kpɔnɔb biŋmooyee katiŋi ŋin bi nìn ŋmɔ ki kínee, ki gbéèñ tikabiti saalaa nì tili. ¹⁴Yeesu ŋá maamaaci gbanti samaa kée, ní bi bí yii: «Tilafuŋman, kijapaai nee di sá Unimbɔti bɔnaatiliu un máan kí dāañ duulinyanee.» ¹⁵Yeesu bée yii bi làá cúú-u mpɔn kí kàañ dibeelee, ní u fātii tí nín jóm digbantandi pu u-baba.

^g 6.7 animbil jítɔmbi: kpèè 6.37 nì tin bi ŋmàn kugbɔŋu taapuee.
^{gb} 6.9 Dūú ŋmànti nì 2 Bib 4.42-44.

Yeesu tókón nnyim pu ki cōm

(Kpèè Maat 14.22-27, Maar 6.45-52)

¹⁶Kujoou jóotèe ní Yeesu boonnooliibi nín sinti dimɔlin ¹⁷ki kó buŋalimbu ki fātii nín cá Kapeernayum watil. Kunyeeu mun nìn mɔ Yeesu kaa láá bāañ bi-cee. ¹⁸Kubunŋkpaanŋu kubɔ kíí ki bí jītí ki yòontí tinyiŋban. ¹⁹Bi nín ŋaāl ki bàñ atanŋkee aŋmoo kii aluu nyɔkɔmee, ní ki ká Yeesu nín tókón nnyim pu ki cōmìn ki ddoñ buŋalimbu ceeyee, ní bi fāŋki. ²⁰Ní Yeesu bí-bi yii: «Taa fāŋkimaan, an sá man!» ²¹Niinee ní bi bí yii bí kpáañ-u, kpalaayee, buŋalimbu mun pūti dūu sāa dimɔgbandi laakin bi cée.

Kunipaau bí nyàab Yeesu

²²Kutaa wúntèe, kunipaau gbintii ká dimɔgbandi lapu pu. Bi nìn ká yii buŋalimbaantiibu di yú niin, ní Yeesu kaa kó buŋalimbu gbanti, u-boonnooliibi ŋmanijma di kó ki búnti. ²³Ama iŋaliŋfi iba nìn nyánni Tiibeeriyaadi tiŋkin ki bāañ laakin ti-Dindaan nìn mēē ki pākā Unimbɔti ki wàati ní bi nín ŋmɔ kpɔnɔbee caŋin. ²⁴Kunipaau nín kaa ká Yeesu kaa ká u-boonnooliibi muee ní bi kó iŋaliŋfee ki búnti Kapeernayum kí nyàab Yeesu.

Yeesu di sá tijin tin tii dimaŋfalee

²⁵Bi bàñ niin kí ká-uee, ní ki bí yii: «Ukpil, ŋyunti ŋulɔŋu ní a bāañ doo ní?» ²⁶Ní Yeesu bí-bi yii: «Ibaamɔn, ibaamɔn ní m tükù-ni, ni

nín ŋmɔ kpɔnɔb ki díkéé pu ní ni nyàab-mi, kaa sá maamaacib bin dākā-ni m nín sá unyee pu. ²⁷Ní taa nín tūn ditundi tijin tin kaa yúntèe pu, nín tūmmaan tijin tin yúntí ki tii dimaŋfal din kaa cáá dikúntilee pu. Tijin gbantee, man Kinibiki di làá tū-ni tūn, di sá yii man ní m-Baa Unimbɔti tū an pɔŋŋu daanŋu.» ²⁸Niinee ní bi bālifi-u yii: «Ti máañ kí ŋá mana ní án n̄n sá min Unimbɔti lèe ní?» ²⁹Ní Yeesu kíí-bi yii: «Unimbɔti nín là minyee di sá ní fōō man un u túnnéé kí kíí.» ³⁰Ní bi bí-u yii: «Maamaaci ulɔu ní a làá dākā-ti kí wàati ní tí nín fōō-si kí kíí ní? Àá kudaanŋu kulɔkɔ ní a làá ŋá tí ká? ³¹Ti-naanjab nìn jīn tijin tin bi yî maanee kuteeun, kii an nín ŋmàn Unimbɔti gbɔŋku poon puee, yii: <U nìn tii-bi tijin tin nyēēñ yilpuee ní bi jīnⁱ.>» ³²Niinee ní Yeesu kíí-bi yii: «Ibaamɔn, ibaamɔn ní m tükù-ni, an kaa sá Mooyiisi di tū-ni tijin tin nyēēñ yilpuee, m-Baa di tii tijimmantiil tin nyēēñ yilpuee. ³³Tijin tin Unimbɔti tiiyee di sá un nyánni yilpu ki tii binib kɔkɔ dimaŋfalee.» ³⁴Ní bi bí-u yii: «Ukpil, nín pée tii-ti tijinee baabadal!»

³⁵Ní Yeesu bí-bi yii: «Man di sá tijin tin tii dimaŋfalee. Un yaa dómín m-ceeyee, ŋkùm kaa ti cúti udaan jaanjaan, mìn ní un yaa tí fōō-mi kí kííyee, nnyinnyoo kaa ti cúti udaan jaanjaan. ³⁶Ama, m pée tükù-ni: ni-nimbiliŋ ká tin m ŋée ní naa fōō-mi kí kíí. ³⁷Bin bin m-Baa tū-mee kɔkɔ làá dāañ m-cee.

Un di yaa dómín m-ceeyee, maa làá fá udaan, ³⁸kun puee m nyánni yilpu kí dómín kí ŋá un túnni-mee nín là puee ní, an kaa sá man m-ba nín là puee. ³⁹Un túnni-mee nín là puee di sá m taa fá bin u tū-mee kansikin báa ubɔ kí dāá fikiti bi-kɔkɔ ŋwinjoolkaa dal. ⁴⁰M-Baa nín là min minyee sèé, yii un sá kamaa yaa ká man u-Jipɔɔn kí fōō-mi kí kííyee n̄ ká dimaŋfal din kaa cáá dikúntilee, ní man n̄ dāá fikiti-u ŋwinjoolkaa dal.»

⁴¹Yeesu nín lī yii ùn di sá tijin tin nyánni yilpuee pu ní Juuda yab bí gbùkum u-pu ⁴²ki lì yii: «An kaa sá Yeesu, Jooseefi jipɔɔn un timbi nyí u-baa nì u-neeee? Kin an ŋá mana ní u gíti lì yii ùn di nyánni yilpu ní?» ⁴³Ní Yeesu kíí-bi yii: «Ní taa nín gbùkum ni-ŋmanijma mìn! ⁴⁴Ubo kaa ŋūn kí dāañ m-cee an yaa kaa sá m-Baa un túnni-mee di cáañ udaan, kí wàati ní man n̄ nín fikiti-u ŋwinjoolkaa dal. ⁴⁵Kii Unimbɔti bɔnaatiliibi nín ŋmàn puee yii: <Unimbɔti làá dākā bi-kɔkɔ bí bée-u^k.> Mimmee, bin kɔkɔ yaa píliŋ m-Baa kí fōō u nín dākā puee ddoñ man cee ní. ⁴⁶Báa ubɔ kaa ká m-Baa Unimbɔti, asee man un nyánni u-ceeyee, man baba di ká-u. ⁴⁷«Ibaamɔn, ibaamɔn ní m tükù-ni, un yaa fōō-mi kí kííyee cáá dimaŋfal din kaa cáá dikúntilee. ⁴⁸Man di sá tijin tin tii dimaŋfalee. ⁴⁹Nì min kɔkɔ ni-naanjab nìn ŋmɔ maana kuteeunee, boonee bi dāa kpî. ⁵⁰Ama tijin tin nyánni yilpuee,

ⁱ 6.31 Kpèè Disa 16.4,15, Ilan 78.24.

^j 6.42 Dūú ŋmànti nì Maar 6.3, Maat 13.55, Luuki 4.22.

^k 6.45 Kpèè Yees 54.13.

un yaa jín tintee kaa ti kúù jaanjaan. ⁵¹Man di sá tijin tin nyánní yilpu ki cáá dimañfalee. Un yaa jín tijin gbantee làá nīn bí kí nīn cá jaanjaan. Tijin tin m làá tī binib kòkò n nīn cáá dimañfalee di sá m-wunti.»

⁵²Niinee ní Juuda yab bí kpákà bi-ḡmaniḡma tikpil yii: «Nī mana ní u ḡhūn kí tī-ti u-wunti tí ḡmó mín?» ⁵³Ní Yeesu fātii bí-bi yii: «Ibaamɔn, ibaamɔn ní m tükü-ni, ni yaa kaa ḡmó man Kinibiki wunti, kaa nyūn m-fatikuu mueue, naa làá ká dimañfal. ⁵⁴Ama sii un yaa ḡmó m-wunti ki nyūn m-fatikuuee ká dimañfal din kaa cáá dikúntilee, ní m dāá fikitī-si ḡwinjoolkaa dal. ⁵⁵Kun puee m-wunti di sá tijimmɔntiil ní m-fatikuu mun sá tinyɔkaal tin sá timɔntiilee. ⁵⁶Un yaa ḡmó m-wunti ki nyūn m-fatikuuee bí m-ni ní ma mun bí udaan ni. ⁵⁷M-Baa un túnní-mee nín cáá dimañfal puee ní u-puee ma mun cáá dimañfal. Míh ní un yaa fōō-mi ki jínee mun kántí dimañfal man pu. ⁵⁸Tijin tin nyánní yilpuee nín bí puee dee. Tíh kaa bí kii tin ni-naanjab nīn jín, boonee ki dāa kpíyee. Sii un di yaa jín tijin gbantee làá nīn kīn ki bí kí nīn cá jaanjaan.» ⁵⁹Tin tin Yeesu nīn sòon Kapeernayum kpafidiikun ki dākā binibee dee.

Yeesu di cáá tibɔti tin tii dimañfalee

⁶⁰Yeesu boonnooliibi tikpil nín gbīl tibɔti gbantee, ní bi bíi lì yii:

^{kp} 6.62 Dūú ḡmāntī nī Atuun 1.9-11.

^l 6.69 Dūú ḡmāntī nī Maat 16.16, Maar 8.29, Luuki 9.20.

«Tibɔti nee pōō tikpil! ḡma di ḡhūn kí pilifi-ti?» ⁶¹Yeesu bēe yii u-boonnooliibi bí gbùkum tibɔti gbanti puee ní u bālifi-bi yii: «Tibɔti gbanti páb-ni níi? ⁶²Mimmee, ni yaa láa ká man Kinibiki fātii jóm laakin m nīn pée bínee fáà^{kp}? ⁶³Unil nī u-póɔntam kòkò sá fám ní, see ḡfam di tii dimañfal din kaa cáá dikúntilee. Míh ní m-bɔti tin m sòon nī nee sá Unimbɔti Fam ní ki sá dimañfal. ⁶⁴Ama ni-kansikin biba bí, kaa fōō ki kífí.» Kun di yì-ti Yeesu sòon mimmee di sá u nīn pée nyí bin kaa fōō ki kífíyee doooo ḡkilkaamin, nī un làá dāá dū-u kí tī binannanliibee. ⁶⁵Ní u lī-bi yii: «Míh pu ní m tükü-ni yii ubɔ kaa ḡhūn kí dāan m-cee an yaa kaa tin sá m-Baa Unimbɔti di cáan-u.»

⁶⁶Ki yōon an yuntiḡu ní Yeesu boonnooliibi tikpil yī, kaa ti nóó-u. ⁶⁷Niinee ní Yeesu bí u-kpambaliḡ saalaa nī alee yii: «Kin nimbi fáà, ni mun kaa làá nīn cáaa?» ⁶⁸Ní Peetroo kífí-u yii: «Ti-Dindaan, sii di cáá tibɔti tin tii dimañfal din kaa cáá dikúntilee. ḡma cee ní ti làá ḡti cù? ⁶⁹Timbi fōō sii ní ki kífí, ní ki nyí yii sii di sá Circirdaan un nyánní Unimbɔti ceeyee^l.» ⁷⁰Niinee ní Yeesu bí yii: «Man di kaa nīn lēē-ni binib saalaa nī bilaaa? Ama ni-kansikinee, ubɔ sá Sitaan ní!» ⁷¹Juudasi un sá Siimɔn Isikaariyɔti jipɔɔnee pu ní u nīn sòon míh. Di sá yii nī min kòkò Juudasi mun nīn sá u-kpambaliḡ saalaa nī alee kansikin dibee, ún di làá dū-u kí ḡúbíh binannanliibi.

Yeesu naalib kaa fōō-u ki kífí
7 ¹Míh boonee, Yeesu nīn kīn ki bíi yīh Galiilee timmun, kaa là kí yīh Juudee watil, kun puee Juuda yab yidambi nīn nyàab kí kpò-u. ²Juuda yab jijaaliu un bi yī Tibíh jijaaliuee^m tóobiínee, ³ní Yeesu naalib bí-u yii: «Yíkì doo kí nīn cá Juudee, án nín làá ḡá pu a-boonnooliibi mun nī tin ká atuun ḡin a tūnee. ⁴Unil yaa là bí ká-uee, waa ḡti tūn u-tuunḡi dibalin, míh puee, tō a-tuunḡi gbanti báa ḡma n ká.» ⁵Di sá yii Yeesu naalib mun gba kaa nīn là kí fōō-u kí kífí. ⁶Niinee ní Yeesu kífí-bi yii: «An yaa sá nimbee, iyunti kòkò pée ḡān kí tī-ni ní, man yuntiḡu kaa láá bāan. ⁷Duulinya yab kaa ḡhūn kí nīn ná nimbi, ama bi ná man, kun puee man sòon yii tin bi ḡāanee sá atuḡkpiti. ⁸Nimbi nīn cámaan jijaal gbanti. Man kaa làá cù. Di sá yii m-yuntiḡu kaa láá ḡmānti.» ⁹U lī-bi mimmee, ní ki gbínti ká Galiilee.

Yeesu cūti Tibíh jijaaliu

¹⁰U-naalib búnti jijaal gbanti, boonee ní u mun dāa dī dibalin ki cūti, kaa là bí ká-u. ¹¹Jijaal gbantinee, Juuda yab kpilib nīn nyàab-u ki bālifi tɔb yii: «U nín bí la dee?» ¹²Ní binib tikpil nīn lókwí Yeesu bɔti pu samaa kansikin, biba bí yii: «U sá unimɔnti.» Ní biba mun bí yii: «Waa sá unimɔnti, u sá uḡmatinli ní.» ¹³Míh puee, ubɔ

kaa nīn sòon mɔn, di sá yii bi nīn fāḡkí Juuda yab kpilib.

¹⁴Bi jín jijaal ki kó kansikinee, ní Yeesu nín jóm kunimbɔtidiin ki cūti bíi dākā binib. ¹⁵Juuda yab kpilib nīn bākatì sèeee, ní ki bíi lì yii: «An ḡá mana ní unil nee nyí Unimbɔti gbɔḡku míh, ún un kaa ḡá an sukuliueeⁿ?» ¹⁶Ní Yeesu bí-bi yii: «M-dàkatam nee nyēēn un túnní-mee cee ní, an kaa sá man m-ba dākatam. ¹⁷Un yaa là kí ḡá min Unimbɔti lèe, udaan làá bēe m-dākatam nee yaa nyēēn Unimbɔti ceeyaaa, an yaa tí sá man m-ba pɔḡḡu pu ní m sòon. ¹⁸Un sòon u-ba bindi puee nyàab kí yòon u-ba yilpu ní, ama un nyàab kí yòon un túnní-uee yindi yilpuee di cáá ibaamɔn, nnyimɔn kpá udaan ún ni. ¹⁹Mooyiisi di nīn tī-ni marab àá an kaa sá míh? Kin, ba ḡá ní ni-kansikin báa ubɔ kaa tó marab gbanti? ²⁰Ba di yì-ti ní ni là kí kpò-mi?» Ní samaayee bí-u yii: «Arasini ká a-pu níi? ḡma di là kí kpò-si ní?»

²¹Ní Yeesu kífí-bi yii: «Ditum-baantiil din m ḡá ḡwiḡḡḡfikaa dalee pu ní ni kòkò bākatì nee. ²²Ama ni kíikí ki ḡífi ni-biyaamu akpancan ḡwiḡḡḡfikaa dal, kun puee Mooyiisi di nīn tī-ni mara gbanti^{ny}. – Ama an kaa nīn sá Mooyiisi di náanní, doooo ni-naanjab ní an nīn kílií. – ²³Ni nín kaa là kí yīnti Mooyiisi marabee puee, ní

^m 7.2 Tibíh jijaaliuee nīn jīh kinyɔmmɔḡ ní. Jijaal gbanti nīn kpáfí nī kuceeu jijaaliu ní. Jijaal gbanti poonee, bi téetí bi-naanjab nín nīn kál kuteeun puee. Adican nīn kòo tibíh tin bi ḡāa jijaal gbanti puee poon ní. Kpèè Akoo 23.34-36, Ditee 16.13.

ⁿ 7.15 Dūú ḡmāntī nī Maat 13.54, Luuki 2.47.

^{ny} 7.22 Kpèè Akoo 12.3, Diny 17.10-13.

ni gífi ɲwɪŋɲɔŋfɪkaa dal. Mimmee, ba pu ní ni fōō man pu diŋuul yii m cáañ uninja ubo weenyi kɔkɔ ɲwɪŋ-ɲɔŋfɪkaa dal? ²⁴Ní taa pò digàndi ama ní tókɔn ibaamɔn pu kí sòòn nì deede^ɲ.»

Yeesu di kalin sá Meesiya^{aa}?

²⁵Niinee ní Jeerusaleem yab biba bí lì yii: «An kaa sá un bi là kí kpòee deeee? ²⁶Kin, an ɲá mana ní u yú ki tó u-ba mpaampiin pu doo ki sòòn, ubo kaa bí lì-u tiba! Áá biyidambi kalin béè yii ùn di sá Meesiya ní? ²⁷Ama uninja nee úɲwuee, ti nyí laakin u nyánnée, an yaa sá Meesiyayee, ubo kaa dāa béetí laakin ní ùn sée.»

²⁸ɲyuntée, Yeesu nìn bí kunimbɔtidiin ki dākà, ní ki téen mpɔn yii: «Ni nyí-mi, ki nyí laakin mun m sée yaa! Maa dómín m-ba pu, un sá ibaamɔndaanee di túnní-mi, ní naa nyí-u. ²⁹Ama man nyí-u, kun puee u-cee ní m nyánní, ùn di túnní-mi.» ³⁰Niinee ní bi bí nyàab kí cúú-u, ama báà ubo ɲal kaa máaⁿ u-pu, kun puee u-yuntɪɲu kaa láá bāaⁿ. ³¹Samaa kansikinee, binib tikpil nìn fōō-u ki kífí, ní ki lì yii: «Mimmee, Meesiya yaa láa bāaⁿee, u dāa ɲūn kí ɲá maamaacib kí jītīn kijapaai nee deeee?»

Bi tú bí bàà cù kí cúúⁿ Yeesu

³²Fariisab nín gbìl samaa bí sòòn Yeesu pu mìn bi-ɲmaniɲmee, ní bi nì bisaraaɲakpilib tú soojab n̄ cù kí cúúⁿ-u. ³³Ní Yeesu tükū-bi

yii: «ɲyunti fii ní m làá gíti ɲá ni-kansikin, ní kí n̄n gítí un túnní-mee cee. ³⁴Di sá yii ní làá dāá nyàab-mi, kaa làá dāá ká-mi, kun puee naa làá dāá ɲmā kí dāaⁿ laakin m làá n̄n bée.» ³⁵Niinee ní Juuda yab kpilib bí bālifi tɔb yii: «La ní u kalin nín cá ní ki nín tükū-ti yii taa làá ɲmā kí ká-u ní? Áá, u làá kalin cù Juuda yab bin yàl ki kó Greeki yab timmune cee kí dākà Greeki yab Unimbɔti bɔti ní? ³⁶U nín bí yii: Ni làá nyàab-mi, kaa làá ká-mi, ki gíti lī-ti yii: Naa làá ɲmā kí dāaⁿ laakin m làá n̄n bée, taapu nín sá yii ba dee?»

Ibun in nyim tìi dimaɲfalee

³⁷ɲwiin ɲun jijaal kúntée bɔti di nìn páb^{ɲm}. ɲwiin gbanti ní Yeesu nìn yúl samaa kansikin ki téen yii: «Un ní nnyinnyoo yaa cáá^{yee} n̄ dāaⁿ m-cee kí nyè! ³⁸Un di yaa fōō-mi ki kíyee, nnyim min tìi dimaɲfalee làá kpántí mbun kí n̄n pùu^b udaan pɔbilin, kii Unimbɔti gbɔɲku poon an nín ɲmāⁿ ki síñ puee^{oo}.» ³⁹Bin fōō Yeesu ki kíyee nín làá fōō Unimbɔti Fam miɲyee pu ní Yeesu nìn bí sòòn nì bi. ɲyunti gbantee, Unimbɔti Fam kaa láá dómín kun puee Yeesu kaa nìn dáá fōō u-nyooti.

Samaa yākatí Yeesu pu

⁴⁰Kunipa^{aa}uee kansikin biba gbìl an nyɔɔbuɲɲee, ní ki bí yii: «Unil nee lafun sá Unimbɔti bɔnaatiliu un ti cée ní!» ⁴¹Ní biba mun bí yii: «Ún di sá Meesiya!» Ní biba

mun gíti bí yii: «Meesiya ɲūn kí nyánní Galiileeee? ⁴²Ama Unimbɔti gbɔɲku tükū-ti yii Meesiya làá dāá n̄n sá Daafiidi maaliɲun, ní ki sá Beetileem, kitiɲ kin ni Daafiidi n̄n sée^ɔ.» ⁴³Yeesu puee kunipa^{aa}uee nìn cúu yākatí mili. ⁴⁴Ní bi-kansikin biba bàà nìn là kí cúú-u, ama báà ubo ɲal kaa máaⁿ u-pu.

Juuda yab tindaɲkpilib kaa fōō Yeesu ki kífí

⁴⁵Soojab nín fātii gítí bisaraa-ɲakpilib nì Fariisab ceeyee, ní bi bālifi soojabee yii: «Ba ɲá ní naa cáañ-u ní?» ⁴⁶Ní soojab kífí-bi yii: «Doooo nee, taa láá ká ubo sòòn kii kijapaai nee!» ⁴⁷Ní Fariisab fātii bí soojabee yii: «Ni mun yānti u kíil-ni naaa? ⁴⁸Ni ká biyidambi kansikin ubo áá Fariisab kansikin ubo fōō-u ki kííi? ⁴⁹An sá binifantantiibi bin kaa nyí Unimbɔti marab ki sá mbusudambee, bíñ di fōō-u ki kífí.»

⁵⁰Niikoodeem un nìn cūtii ká Yeesu ɲyunti ɲubɔee mun nìn ɲmāl Fariisab kansikin. Ún di bí yii: ⁵¹«Ti-marab poonee, an pú-ti nsan tí kpò unil bɔti fám, kaa bālifi-u ki béè kun u ɲéeee^p?» ⁵²Ní bi kífí-u yii: «A mun sá Galiilee níi? Nyàab Unimbɔti gbɔɲku poon kí kpèè! Aa làá ká bi ɲmāⁿ laaba yii Unimbɔti bɔnaatiliu ubo nyánní Galiilee.»

Yeesu fī kinimpulaakpaai kiba

[⁵³Niinee ní bi-kɔkɔ yāaⁿ ki nín kùn bi-dumpui.

8 ¹Ní Yeesu, ùn nín jóm ɔliifi sufii jool pu^r. ²Ku wúnti kutaafaau pòlpɔlee, ní u fātii nín gítii kunimbɔtidiin, ní binib tikpil tí dómín u-cee. Niinee ní u kāl ki bí dākà-bi Unimbɔti bɔti. ³Ní bimaradakaliibi nì Fariisab cáañ-u unimpu ubo, bi nìn cúú-u u bí ɲáaⁿ tilaakpaal. Ní bi cáá-u ki yóòn kunipa^{aa}u kansikin, ⁴ní ki bí Yeesu yii: «Ukpil, unimpu nee bí ɲáaⁿ tilaakpaal ní ti cúú-u. ⁵Mooyiisi marab poonee, u bí-ti yii tí dū atarɲkpee kí yāɲki an nimpoo^{bee} kí kpò^s. Mimmee, sii ká yii ba?»

⁶Bi nìn pí^l Yeesu ki là ú sòòn kí kó bi-bɔtinee, ní bi cáañ-u an bɔti. Ní Yeesu bōòn ki cáá u-ɲambiki ki ɲmā kitiɲ. ⁷Bi gbíntii bí bālifi-uee, ní Yeesu yáatí, ní ki bí-bi yii: «Ni-kansikin un di yaa kaa pée ɲá ikpiti ki kée n̄ pée pée kí dū ditaɲkpal kí yā unimpu nee!» ⁸U lì mimmee ní ki fātii tí bōòn ki bí ɲmā kitiɲ. ⁹Binibee nín gbìl mimmee, ní bi kíñ ki sútí ubo ubo ki wàatí unimpuee, ki kíliñ bitikpilib ki dāa dūu kúnti ɲwaamu, ní an tin kíñ Yeesu baba, ní unimpuee yú ki kól-u. ¹⁰Ní Yeesu yáatí ki bí yii: «Unimpuee, bin cáañ-see bí la? Kée, báà ubo kaa ɲá-si tibia!» ¹¹Ní unimpuee kífí-u yii: «Aayee, ukpil, báà ubo kaa ɲá-mi tibia.» Ní Yeesu bí-u yii: «Ma mun kaa làá ɲá-si tibia. Á n̄n cá kí taa ti ɲá ikpiti.»]

Yeesu di sá ɲwalifi

¹²Yeesu fātii yóòn dinyɔɔbundi ki bíi sòòn nì kunipa^{aa}uee yii: «Man

^ɲ 7.24 Dūú ɲmāntí nì Akoo 19.15, Yeas 11.4.

^{ɲm} 7.37 Kpèè Akoo 23.36.

^{oo} 7.38 Dūú ɲmāntí nì Eesee 47.1, Saka 14.8.

^ɔ 7.42 Kpèè 2 Sami 7.12, Miika 5.1, Maat 2.5.

^p 7.51 Dūú ɲmāntí nì Ditee 1.16.

^r 8.1 Kpèè Maar 11.1.

^s 8.5 Akoo 20.10, Ditee 22.22-24.

di sá ḡwalifi ki tī duulinya^t. Un yaa nóó-mee làá ká ḡwalifi ḡun tī dimaḡfalee, udaan kpá kí còom dibòmbòndin.» ¹³Ní Fariisab bí-u yii: «A nín bí sòon a-ba pu min nee, tin a sòonee kaa sá ibaamɔn.» ¹⁴Ní Yeesu kíí-bi yii: «Nì min kamaa m bí sòon m-ba pu nee, an sá ibaamɔn ní, di sá m nyí laakin m nyánnée ki nyí laakin m cée mun. Ama nimbi kaa nyí laakin m nyánnéeyaaa, kaa nyí laakin m cée mun. ¹⁵Nimbi sòon tibòti nniyaamin ní, man kaa sòon báà ubò bòti. ¹⁶Báà m yaa bí sòon ubò bòtaaa, m sòon-tì nì ibaamɔn ní, kun puee maa bí m-baba, m-Baa un túnní-mee bí m-cee. ¹⁷Ni-marab poonee, an ḡmàñ yii binib bili yaa sòon tibòti mbaantiiminee, an sá ibaamɔn ní^u. ¹⁸Mín di sá m sòon m-ba pu, ní m-Baa un túnní-mee mun lèekí m-pu seera.» ¹⁹Ní bi bálifi Yeesu yii: «A-Baa bí la ní?» Ní u kíí-bi yii: «Naa nyí-maaa, kaa nyí m-Baa mun. Ni yaa bàà nyí-mi, ni bàà béetí m-Baa mun.»

²⁰Yeesu sòon tibòti nee ḡyunti ḡun u bí dákà samaa kunimbòtidiin, laakin bi ḡaañ saraa nimbiliḡee, ní báà ubò kaa tāntì u-ḡal ki gbē-u, kun puee u-yuntiḡu kaa láá bāañ.

Naa ḡun kí cù laakin m cée

²¹Ní Yeesu gíti bí-bi yii: «M làá nīn cá, boonee ni làá dāá nyàab-mi, kaa làá dāá ká-mi, ní kí dāá kpáaa kpú ni-kpitii poon. Naa làá ḡmā kí dāañ laakin m cée.» ²²Niinee ní

Juuda yab bí sòon yii: «Mim mee, u làá kalin kpò u-ba naaa? Ba pu ní u bí yii, naa ḡun kí dāañ laakin m cée?» ²³Ní Yeesu kíí-bi yii: «Nimbi sá taapu doo yab ní, man nyánní yilpu ní. Ni sá duulinya yab ní, man kaa sá duulinya ḡcu. ²⁴An pu ní m tükü-ni yii ni làá kpú ni-kpitii poon. Ni yaa kaa fōo ki kí yii <man di sá un m sée^w>, ni làá kpú ni-kpitii poon ní.» ²⁵Ní bi bálifi-u yii: «Sii di sá ḡma ní?» Ní u kíí-bi yii: «M nīn péee tükü-ni doooo mpeekaam un m sée. ²⁶M cáá tibòti tikpil kí sòon ni-pu kí kpò ni-bòti. Un túnní-mee sá ibaamɔndaan, ní tin u tükü-mee ní m cáá bí sòon ki tükü nimbi taapu doo nīb.»

²⁷Ama Juuda yab kaa nīn nyí yii Unimbòti Ubaati pu ní u bí sòon nì bi. ²⁸Mín pu ní Yeesu nīn gíti tükü-bi yii: «Ni yaa láa yōon man Kinibiki yilpuee, ní ni dāa béetí m nīn sá unyee. Maa ḡaañ tiba m-ba pḡḡu pu, see tin m-Baa dákà-mee ní m cáá sòon. ²⁹Un túnní-mee bí m-cee, waa yàntì m nīn bí m-baba, kun puee m péee ḡaañ baabadal min fáatì-uee ní.» ³⁰Yeesu nīn nīn bí sòon tibòti gbantee, binib tikpil nīn fōo-u ki kíí.

Binib bin tó bi-bee nì iyumbu

³¹Niinee ní Yeesu bí Juuda yab bin fōo-u ki kííyee yii: «Ni yaa ḡúb m-bòti nee, ni làá nīn sá m-boonnooliibi tiḡman pu yab. ³²Ni làá béee ibaamɔn, ní ibaamɔnee n

yàntì ní tō ni-ba.» ³³Ní bi kíí Yeesu yii: «Ti sá Abraam naantiibi ní^y, doooo nee ubò kaa péee cúú timbi kuyuju. Ba di yàntì ní a bí yii ti làá tō ti-ba?» ³⁴Ní Yeesu kíí-bi yii: «Ibaamɔn, ibaamɔn ní m sòon nì ni, un sá kamaa yaa ḡaañ ikpatee sá ikpiti yumbu ní. ³⁵Uyumbu kaa sá kudicaḡu poon niliu kí nīn cá, ama kudiidaan jipɔon ùn làá nīn sá kudicaḡu poon niliu ní kí nīn péee cá jaanjaan. ³⁶Mim mee, man Ubaati Jipɔon yaa tī-ni dibatolee, mín ní ni lafun tó ni-ba tiḡman pu. ³⁷M nyí yii ni sá Abraam naantiibi. Ama ni nyàab kí kpò-mi. Di sá m-bòti kaa ká mpaan ni-pòbiliḡin. ³⁸Man sòon tin m-Baa dákà-mee, ní ni mun ḡaañ tin ni-baa tükü-nee.» ³⁹Ní bi fātii kíí-u yii: «Timbi baa di sá Abraam!» Ní Yeesu bí-bi yii: «Ni yaa bàà sá Abraam biyaamuee, ni bàà ḡaañ min Abraam nīn ḡaañee ní^a. ⁴⁰Ama, nì min kokòwoooo m sòon ibaamɔn in m gbīl m-Baa ceeyee, nimbi nyàab kí kpò-mi. Abraam kaa nīn ḡá mín dalba. ⁴¹Ni-baa nīn ḡaañ puee, mín ní ni ḡaañ!» Ní bi kíí-u yii: «Timbi kaa sá nnaayubiyaamu, ti-baa sá ubaanti ní, ùn di sá Unimbòti.» Ní Yeesu kíí-bi yii: ⁴²«Unimbòti yaa bàà sá ni-Baayee, ni bàà néeeñ-mi ní, kun puee Unimbòti cee ní m nyánní ki dómín, maa dómín m-ba pu, an sá ùn di túnní-mi. ⁴³Ba pu ní naa gbīl m-bòti tin m sòonee taapu? Kun puee naa ḡun kí pīlifi-ti. ⁴⁴Nimbi baa di sá Sitaan, min min ni-baayee lèe, an ní ni là ki ḡaañ.

U péee sá unikpòl doooo ḡkilkaamin ní. Waa sí ibaamɔnni kun puee waa cáá ibaamɔn u-ni. U yaa bí mótée, mín di sá u-bimbim, kun puee u sá unyimɔndaan ní, ùn di sá inyimɔn na nì i-baa. ⁴⁵Man nīn sòon nì ni ibaamɔn puee ní naa là kí fōo-mi kí kíí. ⁴⁶Ni-kansikin, ḡma di ḡun kí dákà diyìntil din m yìntèe? Mim mee, ni nīn nyí yii tin m sòonee sá ibaamɔnee, ba ḡá ní naa làá fōo-mi kí kíí? ⁴⁷Un sá Unimbòti ḡuee gbīl Unimbòti bòti ní. Ni yaa kaa gbīl Unimbòti bòtee, naa sá u-yab dee.»

Yeesu nì Abraam

⁴⁸Ní Juuda yab kpilib fātii kíí-u yii: «Ti nīn lī yii a sá usamaariija, arasinii mun ká a-puee, an kaa sá ibaamɔnaaa?» ⁴⁹Ní Yeesu kíí-bi yii: «Arasinii ubò kaa ká m-pu, m-Baa ní m bí tì tinyool, ní nimbi kpèe ki sḡḡkīn-mi. ⁵⁰Man kaa nyàab bí pàkà-mi. Ubò bí ki làá pàkà-mi, udaan di sá ubòsoonli. ⁵¹Ibaamɔn, ibaamɔn ní m sòon nì ni, un ḡúb m-bòtee kaa ti bí kí kpú jaanjaan.»

⁵²Niinee ní Juuda yab kpilib bí-u yii: «Kḡḡkḡḡnee ti lafun béee yii arasinii ubò ká a-pu! Di sá Abraam kpī, Unimbòti bḡnaatiliibi mun kpī, ní sii bí yii un yaa ḡúb a-bòtee kaa ti kúu jaanjaanaaa? ⁵³Mim mee sii jītīn ti-baa Abraamaaa? ùn kpī, ní Unimbòti bḡnaatiliibi mun kpī. Sii yī a-ba ḡma ní?» ⁵⁴Ní Yeesu kíí-bi yii: «M yaa bí tì m-ba tinyoolee, mim mee m-nyootee kaa sá timòntiil dee. Un tì-mi tinyoolee di sá m-Baa

^t 8.12 Dūú ḡmàntì nì Yees 49.6, Maat 5.14, Yoow 9.5.

^u 8.17 Kpèe Ditee 19.15, dūú ḡmàntì nì Ditee 17.6, Dikà 35.30.

^w 8.24 <Man di sá un m sée>: eebru soonyinee, Unimbòti yīndi taapu di sá yii: <Man di sá un m sée>. - Dūú ḡmàntì nì Disa 3.14-15.

^y 8.33 Dūú ḡmàntì nì Maat 3.9, Luuki 3.8.

^a 8.39 Abraam nīn ḡaañee ní: dūú ḡmàntì nì Eebru 11.8-19.

un ni bí yii u sá ni-Nimbōtiu, ⁵⁵ama ní kaa nyí-uee. Man nyí-u. M yaa nées yii maa nyí-u, m làá kpántí unyimōndaan kii nimbee ní. Man nyí-u, ní ki ḡúb u-bōti. ⁵⁶Ni-naanja Abraam nín bée yii m làá dāān taapu dooyee, an mōwōkiñ-u, ní u lafun ká ní u-pōbil píil.» ⁵⁷Ní Juuda yab kpilib kíf-u yii: «Sii kaa láá bāñ abin imuḡku ili nì saalaa, a ká Abraam la?» ⁵⁸Ní Yeesu kíf-bi yii: «Ibaamōn, ibaamōn, man pée bí ní bi nín māl Abraam!» ⁵⁹Niinee ní bi bii píikí atañkpee kí yāḡki-u, ní Yeesu nōnti ki nyán kunimbōtidiin.

Yeesu cáañ uninja un bi māl nì ijōfee

9 ¹Dalba Yeesu jítée, ní ki ká uḡfu ubō. Bi nìn pée māl-u nì ijōfi ní. ²Ní u-boonnooliibi bālifi-u yii: «Ukpil, ba pu ní bi māl kijapaai nee nì ijōfi ní? Ùñ u-ba di ḡá ikpiti naaa, u-baa nì u-na di ḡá ikpiti ní^b?» ³Ní Yeesu kíf-bi yii: «An kaa sá ùñ di ḡá ikpitaana, an kaa tí sá u-baa nì u-na di ḡá ikpiti, ama an sá Unimbōti n̄ dī u-pu kí dākà u-tundi, an pu ní bi māl-u mín. ⁴ḡwiiñ nín dáá bí pu nee, tí tō un túnní-mee tundi, kun puee kunyeeu làá mō ubō kaa dāa gíti ḡūñ kí tō ditundi. ⁵M nín dáá bí duulinyan doo nee, man di sá ḡwalifi ki tī duulinya.» ⁶Yeesu lī mimmee, ní ki tīl timōtan^c kitiḡ ní ki dū u-ḡambiki ki mōñ ntam ki dūu ḡmīti uḡfuee nimbiliḡ, ⁷ní ki bí-u yii: «Níñ cá Siiloowee

nyimbōbilin^d kí fñtí a-nimbiin.» – Siiloowee taapu di sá yii: «Bi túnní-u.» – Uḡfuee nìn búnti kí fñtí u-nimbiin. U dāa fātii gítiñee, u kíñ ki wāl ní. ⁸Ní u-kōḡkōnnaatōb nì bin nìn kánti u kàal ki mée animbilee bí lè yii: «An kaa sá kijapaai nee di nìn kàal doo ki mée ki jñeeee?» ⁹Ní biba bí yii: «Tiḡman, an sá ùñ!» Ní bin kíñee bí yii: «An kaa sá ùñ, bi náañ ní.» Niinee ní un nìn sá uḡfuee bí yii: «Tiḡman, an sá man!» ¹⁰Ní bi bālifi-u yii: «Kin, an ḡá mana ní a wāl?» ¹¹Ní u kíf-bi yii: «Kijapaai kin bi yīl Yeesuee di sōḡkì ntam ki ḡmīti m-nimbiliḡ ní ki bí yii m̄ n̄n cá Siiloowee kí fñtí m-nimbiin. M nín cūti ki fñtí m-nimbiinee, ní m wāl.» ¹²Ní bi bālifi-u yii: «Kijapaayee bí la?» Ní u kíf-bi yii: «Maa nyí u-laḡki.»

Fariisab bí bālifi uḡfu un ká dicáañdee tibōti

¹³Ní bi yōñ kijapaai kin nìn sá uḡfuee ki cáa cūnni Fariisab cee. ¹⁴An nìn sá ḡwiḡḡḡfikaa dal ní Yeesu nìn sōḡkì ntam ki ḡúbiti uḡfuee nimbiliḡ. ¹⁵Mín pu ní Fariisab mun bālifi kijapaayee yii: «An ḡá mana ní a wāl kōḡkōnnee ní?» Ní u kíf-bi yii: «U sōḡkì ntam ki dūu ḡmīti m-nimbiliḡ, ní m cūti fñtí m-nimbiin ní ki kíñ ki wāl kōḡkōnnee.» ¹⁶Ní bi-kansikin biba bí lè yii: «U nín kaa nyí ḡwiḡḡḡfikaa nee, kijapaayee kaa sá Unimbōti niliu.» Ní biba mun lī yii:

«Unikpiti mun ḡūñ kí ḡá maamaacib yéèee?» An di nìn cáañ diyakatil bi-kansikin. ¹⁷Niinee ní bi fātii bālifi un nìn jōbee yii: «Un ḡúbiti a-nimbiliḡee, sii nyí yii u sá ḡma ní?» – Ní u kíf-bi yii: «U sá Unimbōti bōnaatiliu ní.»

¹⁸Juuda yab kpilibee kaa nìn fōō ki kíf yii kijapaayee nìn sá uḡfu ní ki wāl kōḡkōnnee, an pu ní bi tú ki yíñ u-baa nì u-na ¹⁹ki bālifi-bi yii: «Ni-jpōwōn baasii sōwō? Ni lafun māl-u nì ijōfaaa? Ní an ḡá mana ní u wāl kōḡkōnnee?» ²⁰Ní u-baa nì u-na kíf-bi yii: «Tiḡman, ti-jpōwōn dee, ti lafun māl-uee u sá uḡfu ní. ²¹Ama taa nyí an nín ḡá pu ní u wāl kōḡkōnneeyee, kaa tí nyí un di yānti u wálee mun. Ní bālifimaan-u, kun puee u cíkiti ki ḡūñ kí sōñ u-ba.» ²²Kun pu u-baa nì u-na nìn sōñ mimmee di sá bi nìn fāḡki Juuda yab tindaḡkpilib, kun puee bi nìn sōñ ki yōñ yii un yaa pée lī yii Yeesu sá Meesiyayee, bí jà-u kukpafidiin ú taa ti nín bí bi-kansikin. ²³Kun yì-ti u-baa nì u-na nìn bí yii u cíkiti ki ḡūñ kí kíf u-ba, bí bālifi-uee dee.

²⁴Niinee ní bi gíti tí yíñ kijapaai kin nìn jōbee nliitiim, ní ki bí-u yii: «Á pākà Unimbōti! Ama timbi nyí yii uninjee sá unikpiti ní.» ²⁵Ní u kíf-bi yii: «U yaa sá unikpitaana, u yaa kaa sáaa, maa nyí, kun m nyée di sá m nìn sá uḡfu ní kōḡkōnnee m wāl.» ²⁶Ní bi gíti bālifi-u yii: «U ḡá-si mana naaa? Mana ní u ḡúbiti a-nimbiliḡ ní?» ²⁷Ní u kíf-bi yii: «M pée tükū-ni ní naa pílifin-mi. Ba pu

ní ni là m̄ gíti būsí kí lè nliitiim? Áá ni mun là kí kpánti u-boonnooliibi ní?» ²⁸Niinee ní bi bfi síi-u yii: «Sii di sá kijapaai gbanti boonnooliu, ama timbi sá Mooyiisi boonnooliibi ní. ²⁹Kun puee, ti nyí yii Unimbōti nìn sōñ nì Mooyiisi, ama un bí nee úḡwuee, taa kpáaa nyí laakin gba ní u yaa nyánnée.» ³⁰Ní kijapaayee kíf-bi yii: «Tin sá maamaacee sō. Nimbi kaa nyí laakin u nyánnée, u mun di ḡúbiti man nimbiliḡ. ³¹Ti nyí yii Unimbōti kaa pílifin binikpitib, ama un yaa tō-u ki ḡáañ min min ní u lèe, udaan ní u pílifin^{ee}. ³²Doooo nee, taa láá gbil dalba dalba yii ubō ḡúbiti unil un bi māl nì ijōfee nimbiliḡ. ³³An niliuee yaa kaa nyánni Unimbōti cee, waa ḡūñ kí ḡá mín.» ³⁴Ní bi kíf-u yii: «Sii pée sá unikpiti doooo a-na poon ní bi nín māl-si, ní sii là kí dākà timbaa!» Niinee ní bi jñ-u ki nyánti.

Bin baasii jōbee

³⁵Yeesu gbil yii bi jñ un nìn sá uḡfuee. U dāa ká-uee ní ki bí-u yii: «A fōō Kinibiki ki kífii?» ³⁶Ní u kíf-u yii: «Ukpil, ùñ di sá ḡma ní m̄ fōō-u kí kíf ní?» ³⁷Ní Yeesu bí yii: «A wāl-uaa! Ùñ di bfi sōñ nì si nee.» ³⁸Ní u bí yii: «M-Dindaan, m fōō-si ki kíf,» ní ki tātii gbāañ Yeesu nimbiin ki jáam-u. ³⁹Ní Yeesu bí yii: «M dōmiñ duulinya nee ni ibōsoon ní. Bin yaa jōbee n̄ wāl ní bin wálee n̄ jōb.» ⁴⁰Fariisab biba nìn bí niin. Bi gbil an nyōwbuḡḡee, ní ki bālifi-u yii: «Mimnee, ti mun sá bijōfub deeyaaa?» ⁴¹Ní Yeesu

^b 9.2 Kpèè Disa 20.5.

^c 9.6 Dūu ḡmānti nì Maar 8.23.

^d 9.7 Siiloowee nyimbōbil nìn bí digundi din bi mán ki tú Jeerusaleem tiḡkee ní. Kpèè 2 Bib 20.20, Yeas 8.6.

^{ee} 9.31 Kpèè Yeas 1.15, Ilan 34.16, 66.18, Alaḡ 15.29.

kíí-bi yii: «Ni yaa bàà sá bijɔfubee, naa bàà cáá ikpiti. Ama ni nín bí yii ni wálee puee, ni-kpitii láà nín péé dī-ni ní.»

Upikpaal nì ipii bɔŋmantikaati

10¹ Yeesu bí yii: «Ibaamɔn, ibaamɔn ní m sòòñ nì ni, un yaa kaa dī kipunyɔkɔ ki kɔ kupikpuŋkpuŋun ní ki yaa dī laabee, udaan sá digangandaan ki sá unaayuu. ²Un yaa dī kipunyɔkɔ ki kɔ kupikpuŋkpuŋunee di sá upikpaal. ³Un cí kipunyɔkɔee piiti-u, ní u-piia nyí u-neen. U yí u-piia sá kamaa nì i-yiŋji, ní ki linti i-nyɔkɔpu ki cáh-i kupikpaan. ⁴U yaa nyánti i-kɔkɔ kupikpuŋkpuŋun ki dóoyee, ní ú linti i-nyɔkɔpu ní í páan u-boon, kun puee i nyí u-neen. ⁵Iaa nòotí uniyanyan. I sán-u ní, kun puee iaa nyí u-neen.»

⁶Yeesu nìn dū tiboti nee ki ŋmánti, ama ní baa nìn gbìl ti-taapu.

Yeesu di sá upikpaamonti

⁷Míh puee ní Yeesu gíti lí yii: «Ibaamɔn, ibaamɔn ní m sòòñ nì ni, man di sá kupikpuŋkpuŋun punyɔkɔki. ⁸Bin kɔkɔ péen-mi ki bāanee sá digangandambif, ní ki sá binaayub, ipii mun kaa pílifin-bi. ⁹Man di sá kipunyɔkɔ. Un yaa dīn man pu ki kóoŋee kánti difiil. Udaan ŋūn kí nín kòd ki nyēē ki kánti u-jinti. ¹⁰Kun pu unaayuu dōoŋee di sá ú yɔ, kí kpɔ, kí biil. Mamee m dómín í ká dimaŋfal ní, tiba nì tiba n̄ taa lóo-i dimaŋfal

gbantin. ¹¹«Man di sá upikpaamonti, upikpaamonti pii pu ní u kúntí u-maŋfal. ¹²Upaadaan un kpàa ki nyàab animbil, kaa sá upikpaal, kaa yì ipiiyee, u yaa ká usaakpan dōoŋee, u dù ipii ní kí fá kí sàh kí kátí, ní usaakpan n̄ dāān kí cūti ipii kí yàāh-i. ¹³Kun pu upaadaan sáŋee di sá u nyàab animbil ní, ipii bōti kaa páb-u. ¹⁴Man di sá upikpaamonti. M nyí m-piia ní m-piia mun nyí-mi, ¹⁵kii m-Baa nín nyí-mi, ma mun nyí m-Baa puee ní^{gb}. M kúntí m-maŋfal m-piia pu ní. ¹⁶M cáá ipii iba in kaa láá kóoŋ m-pikpuŋkpuŋku nee poonee. See m̄ cáān-i. I láá dāá gbìl m-neen, ní kupicaŋkpuŋu n̄ n̄á kubaantiu, ní upikpaal mun n̄ n̄n sá ubaanti. ¹⁷«Kun pu m-Baa néen-mee di sá m tii m-maŋfal ní kí fātí fōo-dì. ¹⁸Ubo kaa ŋūn kí tìl man maŋfal, see man m-ba di là ní kí dū-dì kí tī. M ŋūn kí dū-dì kí tī, ki ŋūn kí fātí fōo-dì mun. M-Baa nín bí m̄ n̄á miyee dee.»

Yeesu di sá upikpaamonti (10.11)

^f 10.8 Kpèè Yeer 23.1-2, Eesee 34.2-3.

^g 10.11 Dūú ŋmánti nì ilan 23.1, Yees 40.11, Eesee 34.15, 37.24.

^{gb} 10.15 Kpèè Maat 11.27, Luuki 10.22.

¹⁹Tiboti gbanti pu ní Juuda yab cúu yākatí. ²⁰Bi-kansikin tikpil nìn lí yii: «Arasinii ubo di ká u-pu ní u sòòñ fám fám. Ba pu ní ni pílifin-u?» ²¹Ní biba mun lí yii: «Unil un pu arasinii kēe kaa sòòñ yēe. Mimmee arasinii ŋūn kí n̄biti bijɔfub nimbiliŋaa?»

Juuda yab kaa ti là Yeesu

²²An nìn sá dipeepɔndi ní. Bi nìn bí jīn bi nín nìn n̄ŋŋki kunimbōti-dii puee jijaaliu. ²³Yeesu nìn bí kunimbōtidiin, laakin bi nìn yí Saloomɔn kasarkauēe taapu ki còom̄. ²⁴Ní Juuda yab dómín ki m̄anti ki tú-u ní ki bí yii: «Áli kí tin sáa ŋyunti ŋulɔŋu ní a làá sòòñ-ti ibaamɔn ní ti-landɔkɔi n̄ wāl ní? Sii di yaa sá Meesiya, á cántí kí tükü-ti!» ²⁵Ní Yeesu kíí-bi yii: «M péé tükü-ni doooyee, ní naa fōo-mi ki kíí. Atuun ŋin m cáá m-Baa pɔŋŋu ki tūn nee sòòñ m-pu, ²⁶ní naa fōo-mi ki kíí, kun puee naa sá m-piia. ²⁷M-piia gbìl m-neen pu, ní ma mun nyí-i, ní i n̄óo-mi. ²⁸M tī-i dimaŋfal din kaa cáá dikúntilee, i kpá kí kpú jaanjaan, báa ubo mun kaa tí ŋūn kí fōo-i m-ŋaan. ²⁹M-Baa un tī-mi-iee cáá mpɔn ki jitiñ báa ŋma. Míh ní ubo kaa ŋūn kí fōo tiba m-Baa ŋaan. ³⁰Man nì m-Baa Unimbōti, ti sá ubaanti ní.»

³¹Niinee ní Juuda yab tí fātii píi ataŋkpee kí yāŋki kí kpɔ-u. ³²Ní Yeesu bí-bi yii: «M dū m-Baa pɔŋŋu ki tūn atummōnti tikpil ni-nimbilin. Mimmee, atuun gbanti kansikinee,

dilal pu ní ni là kí yāŋki-mi ataŋkpee kí kpɔ na?» ³³Ní Juuda yab kíí-u yii: «An kaa sá atummōnti pu ní ti là kí yāŋki-si ataŋkpee kí kpɔ, an sá a nín sòòñ ki bíil Unimbōtee pu. Kun puee sii sá unifantanti ní ki ŋèèñ nì Unimbōtiⁱ.» ³⁴Ní Yeesu kíí-bi yii: «An kaa ŋmān ni-marau poon yii: <M bí yii, ni sá inimbōtaaa^j?> ³⁵Mara gbɔŋku yaa ŋūn kí yíin bin bin bi sòòñ Unimbōti bōti ki tükūee yii bi sá inimbōtee, ³⁶kin un Unimbōti baasii lēē ki túnni duulinyanee fáa! Kin an dī mana ní nimbi lí yii m ŋèèñ nì Unimbōti m nín bí yii man di sá Unimbōti Jipɔonee. ³⁷M yaa kaa bí tūn m-Baa tuuŋŋi, ní taa fōo-mi kí kíí. ³⁸Ní m yaa bí tūn-ŋi, báa ni yaa kaa láa fōo-mi kí kíí, fōomaan atuun ŋin m bí tūnee kí kíí kí baasii bée yii Ubaati bí m-ni ní ma mun bí Ubaatin.» ³⁹Niinee ní bi tí bí nyàab kí cúu-u ní u ŋmāti bi-ŋaan. ⁴⁰Ní u fātii gíti Jɔɔdan buŋgbandi lapu pu, laakin Yoowaneesi nìn dáá kíí ki fūul binib nnyimee, ki kāl niin. ⁴¹Binib tikpil nìn dōoŋ u-cee niin, ní ki lí yii: «Yoowaneesi kaa nìn n̄á maamaaci báa ubo, ⁴²ama tin kɔkɔwoooo u nìn sòòñ kijapaai nee puee, an sá ibaamɔn.» Binib tikpil nìn fōo Yeesu ki kíí niin.

Laasaar kúm

11¹ Uninja ubo nìn būn ki bí Beetani, kitiŋ kin Maarii nì u-maan Maarta nìn kóoyee, bi yí-u Laasaar^k. ²– Maarii gbanti di sá un

ⁱ 10.33 Kpèè Akoo 24.16.

^j 10.34 Ilan 82.6.

^k 11.1 Kpèè Luuki 10.38-39.

nìn kpáatì talaalu ki sītì ti-Dindaan taanji pu ki dū u-yikpiti ki pítèe. U-niija di sá Laasaar un nìn bññee. –

³Ní Laasaar niisalibee tú ubo ú cùú tükù Yeesu yii: «Ti-Dindaan, a-bòò bññ.» ⁴Yeesu gbìl mimmee, ní ki bí yii: «Laasaar weenji nee kaa sá-u ñkúm, i sá kí tī Unimbōti tinyool, ní ki làá tī u-Jipōon mun tinyool.»

⁵Yeesu nìn néen Maarta nì u-naal nì bi-niija Laasaar. ⁶Nì mìn kòkòee, u nín gbìl yii Laasaar bññee, u gíti kál laakin u nìn bée iwiin ili. ⁷Ní boonee, u tükù u-boonnooliibi yii: «Tí gítímaan Juudee!» ⁸Ní u-boonnooliibi kí-u yii: «Ukpil, yaadal nee ní Juuda yab kpilib kaa bí nyààb atankpee kí yāñkì kí kpò-saaa? Ní a là kí gítí niinaaa?» ⁹Ní Yeesu bí-bi yii: «Ŋwiiñ n nyā kí dāa jēetēe tikúti saalaa nì tili di kaa báaa? Sii un yaa cōm̄ ŋwiimpuee, aa gbéetí, kun puee ŋwiiñ wāl an kòkò. ¹⁰Ama sii un yaa cōm̄ kunyeeuee di gbéetí, kun puee ŋwalifi kaa ti bí-si.» ¹¹Yeesu lī mìn ki dóòyee, ní ki gíti kútì yii: «Ti-bòò Laasaar gēēñ. Ama man làá cùú fintī-u.» ¹²Ní bi kí-u yii: «Ti-Dindaan, u yaa gēēñee, u làá pòkò deeyaa!» ¹³Yeesu nìn là kí lī yii Laasaar kpñ ní, ama ní u-boonnooliibi bíñ dākafi yii u sòon ŋgeem min báa ŋma gēēñee pu ní. ¹⁴Mìn puee ní Yeesu tükù ki cánti-bi, yii: «Laasaar kpñ. ¹⁵Ni-puee an mōñ-mi m nín kaa bí niinee, min làá ñá ní fōō-mi kí kíyee dee. Kōñkōñnee tí nín cá u-cee!» ¹⁶Niinee ní Toomasi (un bi gíti yī Atee) bí Yeesu boonnooliibi bin kíñee yii:

«Ti mun n táá-u ti nì ti-Kpiliu n tin kpú dicilpu!»

Yeesu di sá difikitil nì dimañfal

¹⁷Yeesu bññee ní ki ká yii Laasaar nìn ñá dikaakulin iwiin inaa. ¹⁸Beetani kaa nìn dátin Jeerusaleem, an nìn sá kii atankpee ata nyòkòm ní. ¹⁹An di yì-tì ní Juuda yab tikpil nìn dómíñ kí sòñkì Maarii nì Maarta pòbiling bi-niija kúm pu.

²⁰Maarta nín gbìl yii Yeesu dōoñee, ní u ykìi túñkì-u, Maarii ùñ nìn gbíntii ká kudiin. ²¹Ní Maarta bí Yeesu yii: «Ukpil, a yaa bàà nìn bí doo, m-niija kaa bàà kúù. ²²Ama m nyí yii, kōñkōñnee gba, tin tin kamaa ní a yaa mēē Unimbōtee u làá tī-si kudōñu.» ²³Ní Yeesu bí-u yii: «A-niija làá fikiti.» ²⁴Ní Maarta kí-u yii: «M nyí yii, ŋwinjoolkaa dal, difikitil yuntinjee, u mun làá dāá fikiti^{kp}.»

²⁵Ní Yeesu kí-u yii: «Man di sá difikitil nì dimañfal. Sii un fōō-mi ki kíyee, báa a yaa kpñ gba, a làá nín cáá dimañfal, ²⁶ní sii un yaa bí dimañfalin ní ki fōō-mi ki kíyee kaa ti kúù jaanjaan. A fōō ki kí mimmaaa?» ²⁷Ní u kí-u yii: «Iiin, m-Dindaan: M nyí yii sii di sá Meesiya, Unimbōti Jipōon un máañ kí dāañ duulinyanee.»

Yeesu sún

²⁸U sòon mìn ki dóòyee, ní ki cūti ki yīñ u-naal Maarii ki tükù-u soooo yii: «Ukpil bāañ ki bālifi a-pu.» ²⁹Maarii gbìl mimmee, ní

ki ykì dicilpu ki búnti Yeesu cee.

³⁰Di sá yii Yeesu nìn dáá gbíntii bí laakin Maarta nìn túñkì-uee, kaa láá kó kitiñin. ³¹Juuda yab bin nìn bí Maarii cee kudiin ki ŋmēnti-uee nín ká u ykì dicilpu ki nín nyēyee, ní bi dī-u. Bíñ dākafi yii u cá dikaakul pu kí sō dee. ³²Ŋyunti ŋun Maarii bññ laakin Yeesu bée ki ká-uee, ní u tātii gbāañ u-nimbiin, ki bí-u yii: «Ti-Dindaan, a yaa bàà nìn bí doo, m-niija kaa bàà kúù.» ³³Yeesu nín ká u bí sūñee, ki kpāañ Juuda yab bin nìn nōoñ-uee, ní kunimbaau kó-u ki gbēē u-pòbil, ³⁴ní u bālifi-bi yii: «La ní ni síb-u ní?» Ní bi kí-u yii: «Ti-Dindaan, dáá cùú kpèè.» ³⁵Ní Yeesu bí sūñ. ³⁶Ní Juuda yab bí yii: «Kpèèmaan, u nín bàà baasii néen-u puee!» ³⁷Ama ní bi-kansikin biba mun bí yii: «Ūñ un nìn ŋúbiti uñfuee nimbilingee kaan ŋñ kí yànti Laasaar n taa bàà kpúòò?»

Laasaar fikiti

³⁸An fātii tí gbēē Yeesu pòbil, ní u búnti dikaakul lan̄ki. An nìn sá ntañkpalòkòn, ní bi dū ditan̄kpal ki ñéeb di-nyòkò pu^l. ³⁹Ní Yeesu bí yii: «Nyikitiimaan ditan̄kpalee!» Niinee ní Maarta, utankpiilee niisal, bí yii: «Ti-Dindaan, an ñá iwiin inaa dee, u máañ ki tin núkù!» ⁴⁰Ní Yeesu kí-u yii: «Maa tükù-si yii, a yaa fōō-mi ki kíí, a làá ká Unimbōti nyootaaa?» ⁴¹Niinee ní bi nyikiti ditan̄kpal dikaakul nyòkò

Ntañkpalòkò (11.38)

pu. Ní Yeesu wáañ kutaa pu, ní ki bí yii: «M-baa, m jáañ-si kii a nín pílifñ-mee pu. ⁴²M nyí yii a pée pílifñ-mi baabadal, ama bin mánti ki tú-mi nee pu ní m bí lī, bí fōò kí kíí yii sii di túnni-mi.» ⁴³U lī mìn ki dóòyee, ní ki téen mpon yii: «Laasaar, nyānni!» ⁴⁴Ní utankpiil nyānni, u-taanji nì u-ñalii fñ in̄aabu, ki kpāañ u-nimbiin^m. Ní Yeesu bí yii: «Cúú fintímaan-u kí yànti ú nín cá!»

Juuda yab sòon ki bónti Yeesu pu

(Kpèè Maat 26.1-5,

Maar 14.1-2, Luuki 22.1-2)

⁴⁵Juuda yab kansikin bin nìn dómíñ Maarii cee ki ká min min Yeesu ñee tikpil fōō-u ki kíí. ⁴⁶Ama bi-kansikin biba cūti ki ká Fariisab ki máafi-bi min Yeesu ñee. ⁴⁷Ní

^l 11.38 Paleesitiini ñin̄kin Yeesu yuntinjee, bi nìn lükù itañkpiifal atankpakpaan poon ngbantamu can̄in ní kí dū ditan̄kpaandi dikun̄kundi din wāyee kí piiñ. Kpèè Maat 27.60, Maar 15.46, Luuki 24.2.

^m 11.44 Dūñ ŋmánti nì 20.6-7.

bi nì bisaraanjakpilib kpáfi bibo-soonliibi kitil kòkò ki sòon yii: «Ti làá nà mana ní kijapaayee nàan maamaacib tikpil mín na! 48Ti yaa yànti u gbínti nàan mín, bàá nma làá fòò-u kí kíf. An làá yànti Room gòminau n dāān kí wī ti-nimbətidiiku nì ti-tiŋki.» 49Bi-kansikinee ubo nìn bí, bi yí-u Kaayiifi, ún di nìn sá usaraanjakpil dibindi gbanti, ní ún bí-bi yii: «Naa gbìl tiboti taapu. 50Naa dākafi yii an nān yii unibaanti n kpú inifunaan pu ní ditimbundi kòkò n nmatáaa?» 51An kaa nìn sá ún u-ba di là ní ki sòon an bōti. U nín nìn sá usaraanjakpil dibindi gbantee puee, ní Unimbōti yānti u sòon yii Yeesu làá dāá kpú Juuda yab pu. 52An kaa sá Juuda yab baba pu, an sá kí kpáfi Unimbōti biyaamu bin yálee kòkò bí nà ubaanti. 53Kí yòon an wiŋŋu gbanti ní bi bóob yii see bí kpò Yeesu. 54An di yì-tì ní Yeesu kí ki còom, kaa yànti Juuda yab kánti-u, ní ki búnti kitiŋ kiban, kí bí kutee caŋin, bi yí-kí Eefiraayim. Niin ní u nì u-boonooliibi nìn cūti kāl.

55Dilákatil jijaaliu nìn tóobiñ, ní binib tikpil nìn yíki kí cá Jeerusaleem kí cù kí nà saraabi, kí nyā bi-jkòntin kí wàati ní jijaalee n nín bān. 56Bi nìn nyàab Yeesu niin. Bi bí kunimbōtidiinee, ní kí bí bālifi tōb yii: «Ni dākafi yii ba ní? U làá dāān jijaal neeyaaa, waa làá dāān?» 57Di sá yii bisaraanjakpilib

nì Fariisab nìn síin mara yii un yaa nyí laakin Yeesu bée n lì bí cūú cūú-u.

Maarii dū talaalu kí sīti Yeesu taanji pu

(Kpèè Maat 26.6-13, Maar 14.3-9)

12 1An nìn kí ki iwiin iluu bí jī Dilákatil jijaaliu, ní Yeesu nìn bān Beetaniiⁿ, laakin Laasaar, kijapaai kin u nìn fikitèe nìn kóoyee. 2Niin ní bi nà Yeesu tican. Maarta di nìn tì tijin. Laasaar mun nìn nmal̄ bin nì Yeesu nìn kā kí jīnee kansikin. 3Ní Maarii yòonni talaalumonti un bi yí náaree, u pōō kudaau tikpil, ní kí cáan kí kpáati sīti Yeesu taanji pu, ní kí dū u-yikpiti kí pítu^{ny}, ní kudii kòkò jīn talaalu sònsòŋu. 4Niinee ní Yeesu boonooliibi kansikin ubo, Juudasi Isikaariyoti un dāa dū-u kí nyáfèe, bí yii: 5«Ba pu ní baa dū talaalu nee kí nyāfi kí fòò animbil jītombi^ŋ alaataa ata kí dūú yàkati biwōfib?» 6Tin u sòonee, an kaa sá u sūn biwōfib pu, u nìn sá unaayuu ní. Ún di nìn núb bi-nimbiliŋ ní kí lèekī ŋi-poon. 7Ní Yeesu bí-u yii: «Yànti-u! U yān kí cíiti daliŋkin bi làá dāá dū-mi kí nà dikaakulinee dee. 8Biwōfib làá nīn pée bí ni-kansikin ní baabadal^m, ama man nì ni kaa làá nīn bí baabadal.»

Bi búkú Laasaar pu kí kpò-u

9Juuda yab tikpil nín gbìl yii Yeesu bān Beetaniyee, ní bi nín cá

Greeki yab biba bí nyàab Yeesu

niin. An kaa nìn sá Yeesu nmaninma pu ní bí cá, ama kí tin kpáaa kpèè Laasaar un u fikitèe mun. 10Ní bisaraanjakpilibe sòon kí yòon yii bí kpò Laasaar mun, 11kun puee ún pu ní Juuda yab tikpil kí ki nòó Yeesu, kaa ti là bín cee.

Yeesu kó Jeerusaleem nì ifaal

(Kpèè Maat 21.1-11,

Maar 11.1-11, Luuki 19.28-40)

12Kutaa wúntèe, kunipaaun kun nìn dómín Dilákatil jijaaliuee gbìl yii Yeesu dōon Jeerusaleem. 13Bi nìn bátì tikpakpati kí tūŋkì-u nsanni, ní kí kúnti yii: «Oosaana, tí dantìmaan-u! Ti-Dindaan n biiñ un dōon ún yindi puee! Unimbōti n biiñ Isirayeel bōti boon^{oo}!» 14Yeesu nìn ká dimampōmbil kí kā, kii Unimbōti gbōŋku nín nìn lí kí yòon puee, yii: 15«Siyyon tiŋki, taa fāŋki!

Kpèè, a-bōti di dōon,
kí kā dimampōmbil puee^o!»

16Ŋyunti gbantee, u-boonooliibi kaa nìn dáá láá gbìl taapu. Ama nnyunti nūn u fòò u-nyootee ní bi nín tēeti yii Unimbōti gbōŋku nín nìn sòon tin u-puee, mín ní bi nà kí tī-u nee.

17Bin kòkòwoooo nìn bí nnyunti nūn Yeesu yíin Laasaar dikaakulin kí fikitì-u ditanjkpiilinee bí máafi tin bi ká Yeesu nēe. 18Di sá yii bi nín nìn gbìl maamaaci un u nìn nēe puee ní kunipaauee tūŋkì-u. 19Ní Fariisab bí lì tōb cee niin yii: «Ni káa! Naa làá ti ká bàá tiba. Binib kòkò di bitifi kí cá kí nòó-uee.»

^{oo} 12.13 Dūú nman̄tī nì Ilan 118.25-26.

^o 12.15 Saka 9.9.

^P 12.25 Dūú nman̄tī nì Maat 10.39, 16.25, Maar 8.35, Luuki 9.24.

20Greeki yab biba nìn nmal̄ bin nìn dómín Jeerusaleem kí nyōŋkì Unimbōti jijaalee poonee kansikin. 21Ní bí dómín kí ká Fiiliipi un sá Beetisayida Galiilee tiŋkinee, kí bí gbāam-u yii: «Ukpil, ti là kí ká Yeesu.» 22Ní Fiiliipi cūti tūkū Andree, ní bi-liitil cūti kí tūkū Yeesu. 23Ní Yeesu kí-bi yii: «Ŋyunti nūn man Kinibiki làá fòò m-nyootee bāan dee. 24Ibaamōn, ibaamōn ní m sòon nì ni, nwanbool yaa kaa líti kitiŋ kí kpū, nū pée gbínti sá mbaanti ní. Ama nū yaa kpūyee, ní nū nyā kí lòon tikpil. 25Sii un yaa nēen a-manfalēe làá fá-dì, ní sii un yaa ná a-manfal taapu doo neeyee, siyee di kpáafi-dì kí kánti dimanfal din kaa cáá dikúntilee^p. 26Un yaa là kí tō m-tundee máan kí nīn nòó-mi, ní laakin m yaa bée, m-tōntōnliu mun n nīn bí niin. Un yaa tūn m-tundee, Ubaati làá tī-u tinyool.»

Yeesu bí sòon u-kúm pu

27«Kōŋkōnnee m bākati. Mimnee, m̀ lì yii, m-Baa, nyānti-mi tin làá bān-mi nnyunti nee pooneeee? Aayee, kun puee nnyunti nee falaa pu ní m dómín. 28Mín puee, m-Baa, tī a-yindi tinyool!» Niinee ní Unimbōti sòonni yilpu kí bí yii: «M tī m-yindi tinyool, kí làá giti tí tī-dì.»

29Kunipaaun kun nín yú niinee gbìl Unimbōti neen puee ní kí bí

ⁿ 12.1 Kpèè Maar 11.1.

^{ny} 12.3 Dūú nman̄tī nì Luuki 7.37-38.

^ŋ 12.5 *animbil jītombi*: kpèè Maar 6.37 nì tin bi nman̄ kugbōŋu faaku taapuee.

^m 12.8 Dūú nman̄tī nì Ditee 15.11.

yii: «An sá utaa di fáá didundi.» Ní biba mun bí yii: «An sá Unimbɔti tuuŋɔ ɔɔɔ di sòòñ nì u.»³⁰ Ní Yeesu bí-bi yii: «An kaa sá man pu ní nneenee sòòñ, ama an sá nimbi pu ní ɔɔ sòòñ. ³¹Ŋyunti nee ní Unimbɔti làá sòòñ duulinya ɔɔti, ní kí jà duulinya ɔɔtiu Sitaan. ³²Bi yaa láa yòòñ-mi yilpuee, m làá dáá dáaliñ nnibiyaamu kɔkɔ kí cááñ m-cee.»³³ U nìn lī mīn kí dākà ŋkúm min u làá kpúee nín sá miŋyee ní. ³⁴Ní binibee kí-u yii: «Ti bífi marab gbɔŋku poon yii Meesiya làá nīn péee bí ní kí nīn cá jaanjaan^r. Kin ba pu ní sii lī yii bi làá yòòñ Kinibiki yilpu? Ŋma di sá Kinibiki gbanti ní?»³⁵ Ní Yeesu kí-bi yii: «Ŋwalifi dáá bí ni-kansikin ŋyunti ɔɔɔ poon fiii. Ní nīn còom ŋwalifi gbanti poon, án nín làá ɔɔ pu dibɔmbɔndi n taa jēetí ni-puee, kun puee un còom dibɔmbɔndinee kaa nyí laakin u cée. ³⁶Ŋyunti ɔɔ ŋwalifi dáá bí ni-cee nee, ní fōō-ɔɔ kí kífí án nín làá ɔɔ pu ní kpántí ŋwalifin nibee.»

Juuda yab kaa fōō Yeesu ki kífí

Yeesu sòòñ mīn ki dóòyee, ní ki yíkì bi-cee ki cūti ndan ki bál-bi. ³⁷Nì min kɔkɔ u ɔɔáañ maamaacib tikpil bi-nimbiinee, baa fōō-u ki kífí. ³⁸Kii Unimbɔti ɔɔnaatiliu Yeesaya nín nìn ɔɔmān pu doooyee, mīn ní an ɔɔ nee. U nìn ɔɔmān yii:

«Ti-Dindaan, ɔɔma fōō ti-ɔɔti ki kífí?

Ŋma bée sii ti-Dindaan ɔɔŋɔu^{s?}»

³⁹Yeesaya nìn gítí lī kun pu ní baa nìn ɔɔn kífí ki fōō ki kífíyee: u nìn bí yii:

⁴⁰«Unimbɔti yānti bi jòb ní ki pòkò bi-pòbiling, án nín làá ɔɔ pu bi-nimbiling n taa nīn wālee ní bi-pòbiling n nīn gbifi bí taa kpántí bi-bimbim ú cáañ-bee^t.»

⁴¹Yeesaya lī mīn kun puee u nìn ká Yeesu nyooti, ní ki sòòñ u-pu.

⁴²Nì mīn kɔkɔee, Juuda yab kpilib tikpil nìn fōō-u ki kífí. Ama Fariisab n taa jà-bi kukpafidiin puee, baa nìn nyánti bi-ba. ⁴³Di sá yii bi là binib n pàkà-bi ki jítì Unimbɔti n pàkà-bi.

Yeesu ɔɔɔakàtam kúntilaŋki

⁴⁴Yeesu téen mɔɔn ki lī yii: «Un yaa fōō-mi ki kífíyee, an kaa sá man ní u fōō ki kífí, u fōō un túnní-mee ní ki kífí. ⁴⁵Un yaa ká-mee ká ki kpáañ un túnní-mee dee. ⁴⁶M dómín duulinyan kii ŋwalifee, án nín làá ɔɔ pu un sá kamaa yaa fōō-mi ki kífíyee n taa nīn gítí bí dibɔmbɔndinee. ⁴⁷Ama un di yaa gbìl m-ɔɔti ní ki yaa kaa kpáafi-tèe, an kaa sá man di làá kpò udaan ɔɔti, kun puee maa dómín kí kpò duulinya nib ɔɔti, m dómín kí fī-bi ní. ⁴⁸Un kaa là-mi, kaa fōō m-ɔɔtee cáá tin làá dáá sòòñ u-ɔɔtee: an di sá m-ɔɔti tin m nìn dākèe, tìn di làá dáá kpò udaan ɔɔti ŋwinjoolkaa dal. ⁴⁹Di sá yii an kaa sá man m-ba ɔɔŋɔu pu ní m sòòñ, an sá m-Baa un túnní-mee u-ba di tī-mi tin sá

m sòòñee nì tin sá m dākèe. ⁵⁰Ní m nyí yii tin ní u sòòñee cáabiñ dimaŋfal din kaa cáá dikúntilee. Mīn puee, tin m sòòñee, tin m-Baa tī-mi m sòòñee dee.»

Yeesu fínti u-boonnooliibi taanji

13 ¹Kutaa n wúntí Dilákatil jijaaliuee, Yeesu nìn nyí yii ŋyunti ɔɔn u làá yíkì kitiŋ nee pu kí gítí u-Baa ceeyee bāañ. U nìn néen u-yab bin bí duulinyan dooyee, ki gítí néen-bi ki lákatí áli ki tin kátí-ku. ²Ŋyunti ɔɔn u nì u-boonnooliibi ká ki jīn tijoojinee, mimmee Sitaan péee lükutí Juudasi Isikaariyɔti, Siimɔn jipɔɔn ú dū Yeesu kí nyāfiñ u-nannanliibi dee. ³Yeesu mun nìn péee nyí yii u nyānní Unimbɔti cee ní ki làá fātí gítí Unimbɔti cee, ní ki nyí yii u-Baa Unimbɔti dū tikɔkɔwoooo kí ɔɔ u-ɔɔaan. ⁴U nì u-boonnooliibi bí jīnee ní Yeesu yíkì tijin pu, ní ki pēetì u-ɔɔkutifɔkɔl ní ki dū ɔɔaabu ɔɔɔ ki gbīn u-caŋ, ⁵ní ki jōō nnyim kí ɔɔ kisaampeeyin, ní ki kíl ki bí fíntí u-boonnooliibi taanji, ní ki cáá ɔɔaabu ɔɔn u gbīn u-caŋee kí cáá pítí bi-taanji. ⁶U fínti ki bāañ Siimɔn Peetrooyee ní Siimɔn bí yii: «Ti-Dindaan, sii a-ba di làá fínti man taanjaa?» ⁷Ní Yeesu kí-u yii: «Tin m bí ɔɔáañ nee, aa gbìl taapu kɔŋkɔnnee, ama boonee a làá dáá gbìl.» ⁸Ní Peetroo bí yii: «M yī kpataaaa, a kpá kí fínti m-taanji.» Ní Yeesu kí-u yii: «A yaa kaa yānti m fínti-si, mimmee, aa sá m-yɔu.»

⁹Ní Siimɔn Peetroo kí-u yii: «An yaa sá mīn, ti-Dindaan, taa fínti m-taanji ɔɔmaniŋma, fínti kí kpáañ m-ɔɔalii nì m-yil!» ¹⁰Ní Yeesu kí-u yii: «Un yaa fūlee kaa ti fūul, see ataa ɔɔmaniŋma ní u fínti, kun puee waa ti cáá tijɔkɔndi. Mīn ní ni mun bí circir, ama an kaa sá ni-kɔkɔ.»

¹¹Di sá yii Yeesu nìn nyí un làá dū-u kí tī u-nannanliibee, mīn pu ní u bí yii: «An kaa sá ni-kɔkɔ di bí circir.»

¹²Yeesu fínti bi-taanji ki dóòyee, ní ki fātì dū u-ɔɔkutilee ki pēen, ní ki fātì kāl, ní ki bālifi-bi yii: «Tin m ɔɔ-ni nee, ni gbìl taapuɔɔɔ? ¹³Ni yī-mi yii Ukpil nì ni-Dindaan, ní ni máañ kí yīn-mi mīn, kun puee mīn ní m lafun sá. ¹⁴Mīn puee, man udakal nì ni-Dindaan yaa fínti ni-taanjee, ni mun máañ kí nīn fínti tɔb taanji. ¹⁵M ɔɔ mīn ki dākā-ni ni mun n nīn ɔɔáañ mīn ki tì tɔb ní. ¹⁶Ibaamɔn, ibaamɔn ní m sòòñ nì ni, utɔntɔnli kaa jítì u-kpiliu, mīn ní un bi túee kaa jítì un túnní-uee^u. ¹⁷Kɔŋkɔnnee nì bēe, ni yaa ɔɔáañ mīn, ni làá gbìl mmɔn. ¹⁸«An kaa sá ni-kɔkɔ pu ní m sòòñ, kun puee m nyí bin m lútèe. Tin bí nee n ɔɔ kii Unimbɔti gbɔŋku poon nín lī puee, yii: <Un jīn m-jintee fātì bí jàà nì mi^w. > ¹⁹M tükù-ni tin bí nee ki yōontí kɔŋkɔnnee kí wātì ní an bāñ, án nín làá ɔɔ pu tì yaa láa bāañee ní fōō kí kífí yii <man di sá un m sée >. ²⁰Ibaamɔn, ibaamɔn ní m sòòñ nì ni, un yaa fōō un man túnnée, fōō ma mun dee. Un yaa fōō mamee, fōō un túnní-mee mun dee.»

^r 12.34 Kpèè Ilan 110.4, Yeas 9.6, Dani 7.14.

^s 12.38 Yeas 53.1.

^t 12.40 Yeas 6.9-10.

^u 13.16 Dū B. 12-16 kí ɔɔmānti nì Luuki 22.24-27.

^w 13.18 Ilan 41.10.

**Yeesu sòòñ yii Juudasi
làá nyā u-boon**

(Kpèè Maat 26.20-25,

Maar 14.17-21, Luuki 22.21-23)

²¹Yeesu lī mīn ki dóòyee, ní an gbēē u-pɔ̀bil, ní u bí yii: «Ibaamɔ̀n, ibaamɔ̀n ní m sòòñ nì ni, ni-kansikin ubɔ̀ di làá dū-mi kí tī m-nannanliibi.» ²²Ní u-boonooliibi fātii bíi kpèè tɔ̀b, kaa kpáaa béè un pu ní u bíi sòòñee. ²³Un Yeesu nìn nééñ u-boonooliibi kansikinee ká ki nákáñ-u. ²⁴Ní Siimɔ̀n Peetroo ḡá-u kudaanḡu yii ú bàlifi-u kí kpèè un pu ní u sòòñee. ²⁵Ní u sùti ki mɔ̀tìi nákáñ Yeesu ní ki bàlifi-u yii: «Ukpil, an sá ḡma ní?» ²⁶Ní Yeesu kíí-u yii: «M làá sēē kpɔ̀nɔ̀ tikunni. Un m yaa dūu tīyee, ún ní an sá.» Niinee ní Yeesu dū kpɔ̀nɔ̀ ki sēē tikunni ki fiiñ ki tī Juudasi, Siimɔ̀n Isikaariyɔ̀ti jipɔ̀nɔ̀. ²⁷Juudasi fōō kpɔ̀nɔ̀ee, ní Sitaan kó u-ni. Ní Yeesu bí-u yii: «Tin a cáá ki làá ḡée, á ḡá-ti malaa!» ²⁸Bin nìn ká ki jīñee, bàà ubɔ̀ kaa béè kun pu ní u lī-u mimmee. ²⁹Biba nìn dàkafi yii Yeesu là ú cùú dā tin tin bi làá cáá jī jījaalee, àá u là ú tī biwɔ̀fibi tiba ní. Di sá yii Juudasi di nìn ḡúb bi-nimbiliḡ. ³⁰Juudasi fōō kpɔ̀nɔ̀ee, ní ki nyáñ malaa. Kunyeeu nìn mó.

Marapɔ̀n

³¹Juudasi nyáñee, ní Yeesu bí yii: «Kɔ̀ḡkɔ̀nnee man Kinibiki fōō m-nyooti dee, Unimbɔ̀ti n̄ ká tinyool man ni. ³²Unimbɔ̀ti yaa ká u-nyooti man nee, mīn ní ma mun làá ká m-nyooti Unimbɔ̀tin an kaa làá yúntí. ³³M-biyaamu, ḡyunti fiii di kīn m̄ gítí kàl ni-cee. Mīn boonee

ni làá dāá nyāab-mi. Kii m nín nìn tükü Juuda yab puee, naa làá ḡmā kí cù laakin m cée. Kɔ̀ḡkɔ̀nnee, m tükü ni mun dee. ³⁴M tī-ni marapɔ̀n ubɔ̀: nín néémmaan tɔ̀b. Kii man nín nééñ nimbi puee, ni mun n̄ nín néémmaan tɔ̀b mīn. ³⁵Ni yaa nééñ tɔ̀bee, niin di làá dàkà bàà ḡma yii ni lafun sá m-boonooliibi.»

**Yeesu sòòñ yii Peetroo làá
néé yii waa nyí-u**

(Kpèè Maat 26.31-35,

Maar 14.27-31, Luuki 22.31-34)

³⁶Ní Siimɔ̀n Peetroo bàlifi-u yii: «Ti-Dindaan, la ní a cá?» Ní Yeesu kíí-u yii: «Aa ḡñ kí nóó-mi laakin m cée kɔ̀ḡkɔ̀nnee, ama boonee, a dāa nōotí-mi.» ³⁷Ní Peetroo bí-u yii: «Ti-Dindaan, ba pu ní maa ḡñ kí nóó-si kɔ̀ḡkɔ̀nnee? Bàà an yaa sá ḡkúm, m làá dū m-manḡfal kí tī a-pu.» ³⁸Ní Yeesu kíí-u yii: «A làá lafun dū a-manḡfal kí tī man puwɔ̀? Ibaamɔ̀n, ibaamɔ̀n ní m sòòñ nì si, kí wàati ukooja n̄ bàakèe, a làá néé yii saa nyí-mi diba dibee mita.»

**Yeesu di sá nsan ḡun
cá Unimbɔ̀ti ceeyee**

14 ¹Ní Yeesu n̄kī ki lī yii: «Ni-pɔ̀biliḡ n̄ taa bīl. Ní fōō Unimbɔ̀ti kí kíí, kí fōōmaan ma mun kí kíí. ²Ikɔ̀ḡkoon tikpil bí m-Baa dumpu, m làá cù kí bóntí-i kí yóoñ-ni. I yaa kaa bàà bí tīnman, m bàà tükü kí cántí-ni. ³M yaa cūti ki bónti ipaan gbantee, ní m̄ gítí ki yòoñ-ni, án nín làá ḡá pu laakin m làá n̄n béé, ni mun n̄ n̄n bí m-cee niinee. ⁴Ni nyí laakin m cée, ki nyí nsan mun.» ⁵Ní Toomasi bí-u yii:

«Ti-Dindaan, taa nyí laakin a cée! Ti làá ḡá mana kí béé nsan?» ⁶Ní Yeesu kíí-u yii: «Man di sá nsan, ki sá ibaamɔ̀n ki sá dimanḡfal. Ubɔ̀ kaa ḡñ kí dī laaba kí dāañ m-Baa Unimbɔ̀ti cee, see ú dīn man pu. ⁷Ni yaa bàà nyí-mee, ni bàà nyí m-Baa mun ní. Ama kɔ̀ḡkɔ̀nnee ni nyí-u, ki ká-u mun.»

⁸Niinee ní Fiiliipi bí-u yii: «Ti-Dindaan, dàkà-ti a-Baa Unimbɔ̀ti ti-pɔ̀biliḡ n̄ sɔ̀ḡki.» ⁹Ní Yeesu kíí-u yii: «Fiiliipi, m nín bí ni-cee an yúnti pu nee, ní saa nyí-maaa? Un yaa ká-mee, ká m-Baa mun dee. Kin ba pu ní sii gítí l̄i yii m̄ dàkà-ni m-Baa? ¹⁰Aa nyí yii man bí m-Baa ni, ní m-Baa mun bí man naaa? Tibɔ̀ti tin m sòòñ nì nee, maa sòòñ-ti m-ba pu, an sá m-Baa un bí m-nee di tūn u-tundi. ¹¹Fōō kí kíí-maan yii m bí m-Baa ni ní m-Baa mun bí man ni. Bàà ni yaa kaa fōō m-bɔ̀ti kí kíí, kpèèmaan m-tuḡḡḡ ḡin m ḡá nee pu kí fōō kí kíí. ¹²Ibaamɔ̀n, ibaamɔ̀n ní m sòòñ nì ni, un yaa fōō-mi ki kííyee làá t̄o atuun ḡin m tūñee, ún làá t̄o ḡin jítiiñ man yaḡ nee gba, kun puee m cá m-Baa cee ní. ¹³Ní tin kɔ̀kɔ̀ ni yaa mēē m-yindi puee, m làá ḡá mīn kí tī-ni, ní m-Baa n̄ ká tinyool u-Jipɔ̀n pu. ¹⁴Ni yaa mēē tiba m-yindi pu, m làá ḡá mīn kí tī-ni.

Yeesu pōon kí t̄oñ Circir Fam

¹⁵«Ni yaa nééñ-mee, n̄n ḡúbmaan m-marab, ¹⁶ní man n̄ mēē m-Baa Unimbɔ̀ti ú gítí t̄iñ-ni Ututunli ubɔ̀ un làá n̄n bí ni-cee kí n̄n cá

jaanjaanee. ¹⁷Ún di sá Unimbɔ̀ti Fam ibaamɔ̀ndaan, un duulinya nib kaa ḡñ kí fōōyee, kun puee baa wāl-uaaa, kaa nyí-u mun. Ama an yaa sá nimbi, ni nyí-u kun puee u kòò ni-cee ní ki làá dāá n̄n bí ni-ni. ¹⁸«Maa làá dū-ni kí fá kii atanḡpiibilee, m làá fātii gítiiñ ni-cee. ¹⁹An kīn fiii duulinya nib kaa làá ti ká-mi, ama nimbi làá ká-mi, kun puee m bí dimanḡfalin, mīn ní ni mun làá n̄n bí dimanḡfalin. ²⁰ḡwiin gbanti yaa láa bāañee, ni dāa béetí yii man bí m-Baa ni, ní nimbi bí man ni, ní man bí ni mun ni.

²¹Un yaa cáá man marab ki ḡúb-bee, udaanee di nééñ-mi. Mīn ní m-baa làá n̄n nééñ un nééñ-mee, ma mun n̄ n̄n nééñ-u, ní kí nyāntí m-ba kí dàkà udaan.»

²²Ní Juudi – an kaa nín sá Juudasi Isikaariyɔ̀ti – bí-u yii: «Ti-Dindaan, mana ní a làá ḡá ní kí nyāntí a-ba kí dàkà timbi, ní kí taa dàkà duulinya nib?» ²³Ní Yeesu kíí-u yii: «Un yaa nééñ-mee làá n̄n ḡúb m-bɔ̀ti. M-Baa làá n̄n nééñ udaan, ní man n̄ m-Baa n̄ dāañ kí n̄n kòò udaan cee. ²⁴Un kaa nééñ-mee kaa ḡúb m-bɔ̀ti. M-bɔ̀ti tin m sòòñ nì nee nyānní m-Baa un túnní-mee cee ní, an kaa sá m-ba pu ní m sòòñ. ²⁵«M tükü-ni tin bí nee ḡyunti ḡun m dáá bí ni-cee nee. ²⁶Ama Ututunlee, Circir Fam min m-Baa làá dāá t̄oñ man yindi puee, làá dāá dàkà-ni tikɔ̀kɔ̀, ní kí téetí-ni tin kɔ̀kɔ̀ m sòòñ nì nee.

²⁷«ḡgbansɔ̀ḡfi ní m cáañ-ni, man gbansɔ̀ḡfiḡu ní m dūu tī-ni, maa t̄i kii duulinya n̄n t̄i puee». Ní

taa bàkatí kí taa fàŋkì mun. ²⁸Ni gbìl m nín lī yii m làá nīn cá kí dāá fātī gítīn ni-ceeyee. Ni yaa bàà néen-mee, an bàà mókìñ-ni kii m nín cá m-Baa ceeyee pu, kun puee m-Baa jítīn man. ²⁹M tükū-ni kɔŋkɔnnee ki yóon kí wàatī ní án nín bàñ, ní nyunti ŋun ní an yaa láa bāañee, ní ŋmā kí m̀tītī fōō kí kíf. ³⁰Maa làá tì sòon nì ni tikpil, kun puee duulinya bɔtiu Sitaan ddoñ. Waa nín ŋūn kí ḡá-mi tiba. ³¹Ama duulinya nib máan kí béé yii m néen m-Baa, an pu ní min ní m-Baa yaa bí m ḡéé, mīn ní m ḡáañ. Yíkimaan, tí nīn cá.»

Yeesu dū u-ba ki nántīn fiinyi subu

15 ¹Ní Yeesu bí yii: «Man di sá fiinyi subu tīnman^a, ní m-Baa sá un ḡáŋkí-buee. ²Apan ḡin tükú m-pu kaa ldoñee, u gà-ḡi ki féen ní. Apan ḡin ldoñee, u ḡáŋkí-ḡi, ní ḡi m̀tītī ldoñ. ³Tibɔti tin m sòon nì nee, tì ḡáŋkì nimbi. ⁴Ní nīn bímaan man nì, ní ma mun í nīn bí ni-ni. Kii dipandi nín kaa ḡūn kí ldoñ abil di-baba asee dí nīn tükú busubu puee, mīn mbaantiim ní ni yaa kaa bí man nì, naa ḡūn kí ldoñ abil.

⁵«Man di sá fiinyi subu, ní nimbi sá apan. Un yaa bí man nì ma mun bí udaan nee ldoñ abil ní tikpil, kun puee ni yaa kaa bí man nì, naa ḡūn kí ḡá tiba. ⁶Un yaa kaa bí man nee, bi gà-u kí fá kii disupandee ní, ní ú kpā. Asupanjulimee, bi kōontī-ḡi kí tō ḡhmin, ní án wà. ⁷Ni yaa bí

man nì, ní ma mun bɔti bí ni-nee, bəlifimaan tin tin ni yaa lèe, ni làá ká kudɔŋu. ⁸Tin tì m-Baa tinyoolee di sá ní ldoñ abil tikpil ní kí nīn sá man boonnooliibi. ⁹Kii m-Baa nín néen-mi puee, mīn ní ma mun néen-ni. Nín bímaan m-neendin. ¹⁰Ni yaa ḡúb m-marabee, mimmee, ni bí m-neendin dee, kii ma mun nín ḡúb m-Baa marab kí bí u-neendin puee.

¹¹«M sòon nì ni tin bí nee án nín làá ḡá pu m-pɔɔpindi í nīn bí ni-ni, ní ni-pɔbilih í m̀tītī gítī pīlee^b. ¹²Mara un m síin-nee sèé: ní nīn néemmaan tɔb, kii man nín néen-ni puee. ¹³Dineenkpaaandi diba kaa ti bí kí bà unil í dū u-manfal kí kúntí u-bɔɔbi pu. ¹⁴Ni yaa ḡáañ min m bəlifi-nee, mimmee ni kpánti m-bɔɔbi dee. ¹⁵Maa ti yī-ni m-tɔntɔnliibi, kun puee utɔntɔnli kaa nyí tin u-kpiliu ḡáañee. M yī-ni m-bɔɔbi ní, kun puee m dākā-ni tin kɔkɔwoooo m gbìl m-Baa ceeyee. ¹⁶Man di lēē nimbi, kaa sá nimbi di lēē man. M tú-ni ní cùú ldoñ abil, abil ḡin làá yúntée, mimmee, m-Baa làá tī-ni tin kɔkɔ ni yaa mēē-u man yindi puee. ¹⁷Tin tin m síin-nee, di sá ní nīn néen tɔb.»

Duulinya ná Yeesu nì u-yab

¹⁸«Duulinya nib yaa ná-nee, ní béé yii man ní bi péé ki ná. ¹⁹Ni yaa bàà sá duulinya yabee, duulinya yab bàà néen-ni, kun puee ni sá u-yab. Ama m lúti-ni ki nyánti duulinya nib kansikin. Naa ti sá duulinya yab, an pu ní bi ná-ni. ²⁰Ní téetimaan tin tin m nīn tükū-nee, yii: <Utɔntɔnli kaa jítīn

u-kpiliu^c. > Bi yaa páb man, bi làá dāá páb ni mun, bi yaa bàà pílifi man bɔti, bi bàà dāa pílifi ni mun yati. ²¹Man pu ní bi làá ḡá-ni tin bí nee kɔkɔ, kun puee baa nyí un túnni-mee. ²²M yaa kaa bàà dómīn ní kaa bàà sòon nì bi, baa bàà cáá ikpiti. Ama kɔŋkɔnnee, baa ti cáá nnaakpal bāá ḡubɔ bi-kpitii pu. ²³Un yaa ná-mee ná m-Baa mun dee. ²⁴M yaa kaa bàà ḡá maamaacib bin bin bāá ubɔ kaa ḡéé bi-kansikin, baa bàà cáá ikpiti. Ama bi kánti m-maamaacib, ní ki gbínti ki ná man nì m-Baa. ²⁵Too! An ḡá kii bi-marab gbɔŋku poon nín lī ki síin puee dee yii: <Bi ná-mi fám, an kaa cáá taapu^d. >

²⁶«M yaa bàñ m-Baa ceeyee, m làá tōñ-ni Ututunli, ún di sá Unimbɔti Fam ibaamɔndaan un nyánni m-Baa ceeyee. U yaa láa bāañee, u làá sòon m-pu, ²⁷ní ni mun í dāá lēē m-pu seera, kun puee ni péé bí m-cee doooo ḡkilkaamin ní.

16 ¹«M sòon nì ni tin bí nee án nín làá ḡá pu ní taa láa fá ni-fookiiu m-puee. ²Bi làá dāá jà-ni kí nyánti akpafidiinni, áli gba, ḡyunti ḡubɔ bí ki ddoñ bi làá kpò-ni ki dākafi yii bi ḡá Unimbɔti lammi. ³Kun pu bi làá ḡá mimmee di sá yii baa nyí m-Baayaaa, kaa nyí ma mun. ⁴Ama m tükū-ni tin bí nee, ní ti-yuntiḡu yaa láa bāañee ní dāá téetí yii m nīn péé tükū-ni-tì.

Circir Fam tundi

«Maa tükū-ni tin bí nee doooo ḡkilkaamin kun puee m dāá bí ni-ceeyee

pu. ⁵«Kɔŋkɔnnee, m làá nīn cá un túnni-mee cee, ní ni-kansikin ubɔ kaa bəlifi-mi yii: <A cá la? > ⁶M nín sòon-ni puee ní kunimbaau kó-ni. ⁷Ama, ibaamɔn ní m sòon nì ni, m nín cá m-Baa ceeyee, an sá ni-paati, kun puee m yaa búntèe, m làá tōñ Ututunli ni-cee. M yaa kaa yíkì, waa làá dāañ ni-cee. ⁸U yaa láa bāañee, u làá yànti duulinya nib í béé yii bi bí ikpiti, kí yànti bí béé kun di sá deedeeyee, kí yànti bí béé Unimbɔti bɔsoonyi in dō ki cí-beee^e. ⁹U làá yànti bí béé yii bi bí ikpiti, kun puee baa fōō-mi ki kíf, ¹⁰ki làá yànti bí béé kun sá deedeeyee, kun puee m nín cá m-Baa cee ní naa làá ti wāl-mi, ¹¹ní ki làá yànti bí béé yii ibɔsoon dō ki cí-bi, kun puee Unimbɔti sòon duulinya bɔtiu bɔti.

¹²«Tibɔti tikpil bàà bí m sòon nì ni, ama tì jítīn-ni kɔŋkɔnnee. ¹³Ama Unimbɔti Fam ibaamɔndaanee yaa láa bāañee, ún di làá dākā-ni ibaamɔn kɔkɔ. Waa làá sòon u-ba pɔŋḡu pu, u làá dāá tükū-ni tin tin u gbìlee, kí dākā-ni tin bí ki ddoñee. ¹⁴U làá dāá tī-mi tinyool, kun puee u làá dāá fōō tin tin m cááyee kí tükū-ni. ¹⁵Tin kɔkɔ m-Baa Unimbɔti cááyee sá ma mun wanti ní. An pu ní m tükū-ni yii Unimbɔti Famee làá dāá fōō tin m cááyee kí tükū-ni.»

Dinimbinaamandi làá kpánti dipɔɔpindi

¹⁶«An kīn fiini, naa làá ti ká-mi, ní an yaa láa tí kúti fiini boonee, ní ni làá fātī tí ká-mi.» ¹⁷Niinee ní

^a 15.1 Dūú ḡmànti nì Yees 5.1-4.

^b 15.11 Dūú ḡmànti nì Yees 9.2, 35.10.

^c 15.20 Dūú ḡmànti nì Maat 10.24, Luuki 6.40, Yoow 13.16.

^d 15.25 Ilan 35.19, 69.5.

^e 16.8 Dūú ḡmànti nì Atuuu 24.25.

u-boonnooliibi biba bii li tob cee yii: «Taapu nin sa yii ba dee, yii: <An kin fiii naa laa ti ka-mi, ni an yaa fatii kuti fiii boonee, ni ni laa fatii ti ka-mee? > U giti li mun yii: <M ca m-Baa cee>. Mimmee, u laa ki tuku-ti yii ba dee? ¹⁸ <An kin fiii > gbanti taapu baasii nin sa yii ba dee? Taa gbil tin u laa ki soun ni ti nee taapu!» ¹⁹ Yeesu bee yii bi laa ki balifi-uee, ni u bi-bi yii: «M nin bi yii: <An kin fiii naa laa ti ka-mi, ni an yaa fatii ti kuti fiii boonee, ni ni laa fatii ti ka-mee > pu ni ni bii balifi tob naa? ²⁰ Ibaamon, ibaamon ni m soun ni ni, ni laa daa nin sun ki timinsi ni duulinya yab faal. Ni laa daa nin bi dinimbinaamandin, ama ni-nimbinaamandi laa daa kpanti-ni dipoppindi. ²¹ Imatiween yaa baaan unimpuee, u kin ki bi dinimbi-naamandin ni, kun puee u-falaa yunti yu baaan-u. Ama u yaa mal ki dodyee ni an mowkiin-u, ni u sunti u-falaa pu, kun puee u mal unil. ²² «Min mbaantiim ni ni mun bi dinimbinaamandin kankannee. Ama m laa daa fatii giti ka-ni ni ni-pobili ni piil. Baan ubo kaa daa gun ki lee ni-poppindi gbanti.

²³ «An wiinghu gbantee, naa daa giti balifi-mi tiba ni tiba pu. Ibaamon, ibaamon ni m soun ni ni, tin koko ni yaa mee m-Baa m-yindi puee, u laa ti-ni kudogu. ²⁴ Ali nin dnee, naa laa mee m-yindi pu tiba, meemaan tiba, ni laa fo kudogu, ni-pobili ni mti piil.»

Yeesu jan ki pocki duulinya

²⁵ «Tibomantikaal ni m caa bi soun ni ni tin bi nee koko. Iyunti

gub doon gun ni maa laa giti du tibomantikaal ki soun ni nee. M laa daa soun m-Baa Unimbati pu ki canti. ²⁶ Iwiin gbanti yaa laa baaanee, ni laa daa nin mee m-Baa Unimbati man yindi pu. Maa bi yii man di laa daa nin mee m-Baa ni-pu, ²⁷ kun puee m-Baa Unimbati u-ba neen-ni. U neen-ni kun puee ni neen man ki fo ki ki yii m nyanni Unimbati cee. ²⁸ M nyanni m-Baa cee ni ki domiin duulinyan. Kankannee m laa fatii yiki duulinyan ki nin giti m-Baa cee.»

²⁹ Niinee ni u-boonnooliibi bi yii: «An kaa sa ni tibomantikaal ni a caa bi soun ni ti nee, min bi nee a baasii bi soun ki canti-ti ni nee. ³⁰ Kankannee ti nyi yii a nyi tikoko, an kaa ti pab yii ubo ni balifi-si tiba. An pu ni ti fo ki ki yii a nyanni Unimbati cee.» ³¹ Ni Yeesu ki-bi yii: «Ni fo ki ki kankanneeyaa! ³² Too, gyunti gub doon, yu baaan gba, gun ni ni-koko laa san ki yal ni-ba ni-ba ki kin man babe, ama maa bi m-baba ni m-baba, m-Baa bi m-cee. ³³ M tuku-ni tin bi nee an nin laa ga pu man puee, ni nin caa ngbansogfee. Falaa do ki ci-ni duulinyan doo ni ji, ama ni-wunti ni taa yoti! Di sa yii m jan ki pocki duulinya.»

Yeesu mee ki ti u-boonnooliibi

17 ¹ Yeesu soun min ki dodyee, ni ki waa ki kpee kutaa ni ki bi yii: «M-Baa, kankannee gyunti baaan! Ti a-Jipoon tinyool, an nin laa ga pu a-Jipoon mun ni ti-si tinyoolee. ² Kun puee sii di ti-u mpou binib koko pu, yii u ti

bin kokowooo a duu ga u-jaanee dimanfal din kaa caa dikuntilee. ³ Dimanfal gbanti di sa bi bee sii un baba sa Unimbati baamonee, ki bee Yeesu Kriisitoo un a tunnee mun. ⁴ M daka duulinya nib a-nyooti, m doo ditundi din a ti-mi m tee. ⁵ M-baa, kankannee, ti-mi tinyool a-cee, tinyool tin m nin caa a-cee doooyee, ki waati ni a nin naan duulinyee. ⁶ «M yanti binib bin a nyanti duulinya nib kansikin ki ti-mee bee-si. Sii di nin yi-bi, ni ki du-bi ki ti-mi, ni bi fo a-bati. ⁷ Kankannee, bi bee yii tin koko a ti-mee nyanni a-cee. ⁸ Tibati tin a tiin-mee m caan ki tuku-bi, ni bi fo ki bee yii ibaamon m nyanni sii cee, ni ki fo ki ki yii sii di tunni-mi.

⁹ «Bin pu ni m mee-si nee. An kaa sa duulinya nib pu ni m mee. M mee-si binib bin a ti-mi nee pu ni, kun puee sii di yi-bi. ¹⁰ Tin koko m caayee, sii di yi, ni tin koko si mun caayee, man di yi. Bin pu ni bi ti-mi tinyool. ¹¹ Man kaa ti bi duulinyan. Man doon sii cee ni, ni bin laa nin gbintii bi duulinyan. M-Baa circirdaan, du mpou gun bi a-yindi din a ti-mee nee ki gub-bi, an nin laa ga pu bi kpafi ubaanti kii man ni si nin ga ubaanti puee. ¹² Man ni bi nin nin bee, m du a-poghu gun a ti-mee ki gub-bi, ni ki moti bi-pu, ni baan ubo bi-kansikin kaa wanki, asee un baba laa pee wanki, kii a-gbogu nin nin pee soun ki siin puee. ¹³ Kankannee, m doon a-cee. M nin daa bi duulinyan ki soun tin nee, an sa ki ma ki yanti bi

ka dipoppindi, man poppimontii. ¹⁴ M caan-bi a-bati, ni duulinya yab na-bi, kun puee baa sa duulinyan, kii ma mun nin kaa sa duulinyan puee. ¹⁵ Maa mee-si yii a yoon-bi duulinyan, a gub-bi, bi taa jeei Sitaan jaan. ¹⁶ Baa sa duulinya yab, kii ma mun nin kaa sa duulinyan yu puee. ¹⁷ A du a-baamoyi ki ga bi-ni, ki yanti bi kpanti a-yab koko: a-bati di sa ibaamon. ¹⁸ Kii a nin tunni-mi duulinyan puee, min ni ma mun tu-bi duulinyan. ¹⁹ M kunti m-ba koko ki ti-si bi-pu, an nin laa ga pu ibaamon ni yanti bi mun ni kanti bi-ba ki ti-see.

²⁰ «An kaa sa bin baba pu ni m mee-si. M mee-si ki kpaan bin bin laa daa pilifi bi-bati ki fo-mi ki ki yee pu ni. ²¹ M-Baa, yanti bi-koko ni ga ubaanti kii sii nin bi man ni, ma mun bi sii ni puee. Bi-koko ni ga ubaanti ni ti, an nin laa ga pu duulinya nib ni lafun bee yii sii di tunni-mee. ²² M yanti bi fo a-nyooti tin a nin ti-mee an nin laa ga pu bi-koko ni ga ubaantee, kii man ni si nin ga ubaanti puee. ²³ Man ni nin bi-bi kii sii nin bi man ni puee, an nin laa ga pu bi ga ubaanti mbaamomin, duulinya nib ni bee yii sii di tunni-mi, ki neen-bi kii a nin neen man puee. ²⁴ «M-Baa, m la yii laakin m bee, bin kokowooo a ti-mee ni nin bi m-cee niin ki ka m-nyooti, tinyool tin a ti-mee. Di sa yii a neen-mi ki waati ni ki nin naan yilpu ni taapu. ²⁵ M-Baa deedeedaan, duulinya nib kaa nyi-si, ama man nyi-si, ni bin bi nee

^f 17.12 kii a-gbogu nin nin pee soun ki siin puee: kpèè llan 41.10, Yoow 13.18.

^g 17.15 Duu gmanii ni Maat 6.13.

béè yii sii di túnní-mi. ²⁶M yānti bi béè-si, ki làá yānti bí m̀t̄íí béé-si, án nín làá ḡá pu dineendi din a cáá m-puee n̄ n̄n bí bi-ni, ní ma mun m-ba n̄ n̄n bí bi-nee.»

Bi cúú Yeesu

(Kpèè Maat 26.47-56,

Maar 14.43-50, Luuki 22.47-53)

18 ¹Yeesu s̀oñ an nyɔ̀buḡḡi ki dóyee, ní u n̄ u-boonnooliibi búnti Seedr̄n buḡḡbandi lapu pu^{gb}. Bukpaa bubɔ̀ n̄n bí niin, ní u n̄ u-boonnooliibi cūti ki kó bu-poon. ²Juudasi un n̄n nyáñ u-boonee mun nyí niin, kun puee Yeesu n̄ u-boonnooliibi n̄n péé cá niin múlmuⁱ. ³Bisaraaḡakpilib n̄ Fariisab n̄n t̄i Juudasi disoojakitil n̄ dipilisikitil, ní u ỳoñ-bi ki cáá n̄n cá bukpaayee poon. Bi n̄n ḡúb iḡminaapool n̄ fitilab n̄ t̄ijanawan. ⁴Yeesu nyí tin d̀oñ-uee, ní ki s̀uti ki p̄l-bi, ki b̄lif-bi yii: «Ḥma ní ni nyààb ní?» ⁵Ní bi kí-u yii: «Ti nyààb Yeesu Naasaareeti ỳuee ní.» Ní u kí-bi yii: «Man s̀éé!» Juudasi, un nyáñ u-boonee, sáká bi-kansikin. ⁶Yeesu n̄n kí-bi yii: «Man s̀ééyee», ní bi f̄t̄ii túlifi bi-boon ki líti kitij. ⁷Ní Yeesu f̄t̄ii t̄i b̄lif-bi yii: «Ḥma ní ni nyààb ní?» Ní bi bí yii: «Ti nyààb Yeesu Naasaareeti ỳuee ní.» ⁸Ní Yeesu kí-bi yii: «Kéé, m péé t̀ukū-ni yii m̀ s̀ééyaa! An yaa sá man ní ni nyààbee, ní yānti bin bí nee n̄ n̄n cá!» ⁹Mimnee an ḡá kii u n̄n bàà s̀oñ puee dee, yii: «Maa fá bin a

t̄i-mee kansikin báà ubɔ̀.» ¹⁰Niinee ní Siim̄n Peetroo dáal ki f̄fi u-tàataajiki, ki ḡā ki wúkut̄i usaraaḡakpil t̄nt̄nliu ubɔ̀ ḡaḡiitafal. Bi n̄n ȳi ut̄nt̄nli gbanti Maalkusi ní. ¹¹Ní Yeesu bí Peetroo yii: «Ḡiñ a-tàataajiki kí fúuñ kujitooon! M-Baa yaa t̄i-mi falaa m̄ nyḡee, m̄ taa nyḡḡ?»

Bi cáá Yeesu usaraaḡakpil nimbiin

(Kpèè Maat 26.57-58,

Maar 14.53-54, Luuki 22.54)

¹²Niinee ní disoojakitilee n̄ bi-kpiliu n̄ Juuda yab pilisib cúú Yeesu ki bóob-u, ¹³ní ki dá láá cáá-u ki cūnni Aani^k cee. Aani gbanti di n̄n sá Kaayiifi un n̄n sá usaraaḡakpil dibindi gbantee coo. ¹⁴Kaayiifi gbantee di n̄n s̄ḡki Juuda yab yii: «An máañ unibaanti n̄ kpú binib k̄k̄o yil puee.»

Peetroo néé yii waa nyí Yeesu

(Kpèè Maat 26.69-70,

Maar 14.66-68, Luuki 22.55-57)

¹⁵Siim̄n Peetroo n̄n Yeesu boonnooliu ubɔ̀ n̄n nóó Yeesu. Uboonnoolee nóó Yeesu ki kó usaraaḡakpil cindin, kun puee usaraaḡakpil n̄n nyí-u, ¹⁶ní Peetroo n̄n gb̄nt̄i sí kipunȳk̄o boon mm̄ḡki. Ní uboonnool un usaraaḡakpil n̄n nyéé nyáñ ki ká unimpu un n̄n cí kipunȳk̄opuee ní ki cáá Peetroo ki k̄ñ. ¹⁷Ní unimpu un n̄n cí kipunȳk̄opuee b̄lif Peetroo yii: «A

mun kaa sá uninja nee boonnooliibi ubɔ̀?» Ní Peetroo bí-u yii: «Aayee, maa sá.»

¹⁸Tiwool n̄n bí, an pu ní bit̄nt̄nliibi n̄ pilisib kp̄ā ḡḡmi ki sí ki w̄l, ní Peetroo mun yú bi-cee niin ki w̄l.

Usaraaḡakpil b̄lif Yeesu tib̄ti

(Kpèè Maat 26.59-66,

Maar 14.55-64, Luuki 22.66-71)

¹⁹Niinee ní usaraaḡakpil bí b̄lif Yeesu u-boonnooliibi b̄ti n̄ tib̄ti tin u d̀k̄ee pu. ²⁰Ní Yeesu kí-u yii: «M s̀oñ mpaampiin pu báà ḡma nimbiin, ki d̀k̄ā m-b̄ti akpafidiinni n̄ kunimb̄t̄idiin, laakin Juuda yab k̄k̄o kpáfée. Maa n̄n s̀oñ tiba dibalin. ²¹Ba pu ní a b̄lif-mi? B̄lif bin p̄lif tin m̀ s̀oñee. B̄lif-bi tin m̀ l̄ee, bíñ nyí tin m̀ s̀oñee.» ²²Ḥyunti ḡun Yeesu l̄i mimnee, ní pilisi ubɔ̀ un yú ki k̄l̄-uee fáá-u ntampa, ní ki bí-u yii: «M̄n ní bi kíki usaraaḡakpilaaa?» ²³Ní Yeesu bí-u yii: «M yaa s̀oñ min kaa k̄t̄ee, d̀k̄ā-mi min ní m̀ ȳnt̄ee. M yaa t̄i s̀oñ min k̄t̄ee, ba pu ní a fáá-mi?» ²⁴Yeesu ḡalii gb̄nt̄i bóobee, ní Aani d̄u-u ki t̄i usaraaḡakpil Kaayiifi.

Peetroo f̄t̄ii tí néé yii waa nyí Yeesu

(Kpèè Maat 26.71-75,

Maar 14.69-72, Luuki 22.58-62)

²⁵Ḥyunti gbantee, Peetroo yú ki w̄l ḡḡmi. Ní bi b̄lif-u yii: «Si mun kaa sá uninja nee boonnooliuaaa?» Ní Peetroo néé yii: «Aayee, man kaa sá.» ²⁶Ní usaraaḡakpil t̄nt̄nliu ubɔ̀ un nabiki tafal Peetroo bàà ḡā ki wúkut̄ee bí-u yii: «Maa bàà ká si n̄

u bukpaanaaa?» ²⁷Ní Peetroo f̄t̄ii tí néé yii an kaa sá ùñ. Kpalaa niin ní ukooja báaki.

Bi cáá Yeesu Piilati nimbiin

(Kpèè Maat 27.1-2, 11-14,

Maar 15.1-5, Luuki 23.1-5)

²⁸Ní bi ỳoñní Yeesu Kaayiifi cee ki cáá-u ki n̄n cá ḡmina Piilati cee. An n̄n dáá sá kutaafaau p̄lp̄l ní. Juuda yab kaa n̄n là kí kó ḡmina diikun kun puee bi là kí n̄n bí circir kí ḡmā kí j̄i Dilákatil j̄iḡaliu. ²⁹M̄n pu ní ḡmina Piilati nyánni kí d̄omiñ bi-cee, ní ki b̄lif-bi yii: «Ba ní uninja nee ḡá ní ni cáañ-u ní?» ³⁰Ní bi kí-u yii: «U yaa kaa bàà sá unikpiti, taa bàà c̄abiñ-u kí t̄i-si!» ³¹Ní Piilati bí-bi yii: «Ỳoñmaan-u, ní s̀oñmaan u-b̄ti kí nóó n̄ ni-marau n̄n sá puee!» Ní bi kí-u yii: «Timbi kaa cáá nsan kí kp̄o unil.» ³²An ḡá m̄n kí d̀k̄ā Yeesu n̄n n̄n s̀oñ u-k̄um min u làá kp̄ee puee dee. ³³Ní Piilati n̄n k̄o kudiin ki ȳiñ Yeesu, ní ki b̄lif-u yii: «Mimnee, sii di sá Juuda yab b̄tiuaaa?» ³⁴Ní Yeesu kí-u yii: «Tin tin a l̄i nee, sii a-ba di d̀k̄afi m̄n naaa, ubɔ̀ di t̀ukū-si m̄n man pu ní?» ³⁵Ní Piilati kí-u yii: «M sá Ujudajaaa? A-yab n̄n bisaraaḡakpilib di d̄u-si ki t̄iñ-mi. Mimnee, ba ní a ḡá ní?» ³⁶Ní Yeesu kí-u yii: «M-beel kaa sá taapu doo beel. M-beel yaa bàà sá duulinyan yal, m-t̄nt̄nliibi bàà j̄ā kí m̄t̄i m-pu ní. Baa bàà kíki bí d̄u-mi kí t̄i Juuda yab kpilib. Ama, m-beel kaa sá taapu doo yal.» ³⁷Ní Piilati bí-u yii: «Mimnee, a sá ub̄ti níi?» Ní Yeesu kí-u yii: «Sii di l̄i. M d̄omiñ

^{gb} 18.1 Kpèè Maar 11.1.

ⁱ 18.2 Kpèè Luuki 21.37, 22.39.

^j 18.11 D̄u ḡm̄nt̄i n̄ Maat 26.39, Maar 14.36, Luuki 22.42.

^k 18.13 Aani: kpèè Luuki 3.2 n̄ tin bi ḡm̄n kugb̄ḡu faaku taapuee.

bi màl̄-mi duulinyan m̄ dākà binib kun di sá ibaam̄nee ní. Un kamaa sá ibaam̄n ȳuee pílifí tin m̄ s̄oñee ní.»³⁸ Ní Piilati bálifí-u yii: «Ba di sá ibaam̄n ní?»

Piilati lēē yii bí kp̄d̄ Yeesu

(Kp̄d̄ Maat 27.15-31,

Maar 15.6-20, Luuki 23.13-25)

Piilati s̄oñ m̄n̄ ki d̄óyee, ní ki nyán̄ ki tí n̄n cá Juuda yab cee, ní ki bí-bi yii: «Maa ká kun pu ní kijapaai nee máān ditafadaaldee.³⁹ Kii ni-marau n̄n p̄ee sá puee, Dilákatil j̄njaaliu kamaayee, m̄ ḡiintí usarkadaan ub̄o ní k̄í lífí-ni. Mimmee, ni là m̄ ḡiñ̄ Juuda yab b̄otiu k̄í lífí-naaa?»⁴⁰ Niinee ní bi ḡiti tí b̄ii t̄atí yii: «Aayee, á taa ḡiñ̄ ún̄ k̄í lífí, see Baaraabaasi ní á ḡiñ̄ k̄í lífí!» Baaraabaasi gbantee mun di n̄n sá digangandaan^{kp̄}.

19¹ Niinee ní Piilati dū Yeesu k̄í t̄i b̄í gbá-u anaalab. ² Soojab n̄n dū ikun̄kum ki lūñ kibeeфуuili ki dūu cíkiñ̄ Yeesu, ní ki dū dibokutil diba di máñ̄ cínciñ̄^l ki dūu p̄eñ̄-u. ³ Ní bi s̄utí k̄ól-u, ní ki l̄i yii: «Juuda yab b̄otiu, ti jáam̄-si!» ní ki f̄atí-u.

⁴ Ní Piilati f̄at̄i tí nyán̄n̄, ní ki bí Juuda yab yii: «Kp̄èmaan, m̄ làá nyántiñ̄-ni-u mm̄oñki, ní béé yii man kaa ká kun pu ní kijapaai nee máān ditafadaaldee.»⁵ Ní Yeesu nyán̄ ki cíki ikun̄kum fuuliiki ki p̄e dibokutimandi cínciñ̄, ní Piilati bí-bi yii: «Kp̄èmaan unil!»⁶ Bisaraan̄akpilib n̄n bi-pilisibee n̄n

p̄ee ká-uee, ní bi b̄ii t̄atí yii: «Bí kp̄áá-u nd̄opuntikaa pu! Bí kp̄áá-u nd̄opuntikaa pu!» Ní Piilati bí-bi yii: «Ȳd̄oñmaan-u k̄í c̄uú kp̄áá-u nimbi ni-ba nd̄opuntikaa pu, kun puee man kaa ká kun ní u ñá ki máān ditafadaaldee!»⁷ Ní Juuda yab k̄í-u yii: «Timbi marau poonee, u máān ñk̄úm, kun puee u bí yii u sá Unimb̄oti Jip̄oñ^m.»⁸ Piilati gb̄il̄ mimmee, ní tifaandi m̄ot̄ii ḡiti k̄ó-u, ⁹ ní u n̄n k̄óð kudiin, ki bálifí Yeesu yii: «A baasii nyán̄n̄ la ní?» Ní Yeesu kaa k̄í-u báà t̄iba. ¹⁰ Ní Piilati bí-u yii: «Man ní saa làá k̄íiii? Aa nyí yii m̄ cáá mp̄on k̄í ḡiñ̄-si k̄í lífí, ki cáá mp̄on k̄í yant̄i bí kp̄áá-si nd̄opuntikaa pu?»¹¹ Ní Yeesu k̄í-u yii: «Aa cáá mp̄on ñub̄o ki k̄ut̄i ñun Unimb̄oti t̄iñ̄-si yilpuee. M̄n̄ pu ní un dū-mi ki ñub̄iñ̄-see k̄pitii w̄iik̄iñ̄ sii yai.»

¹² Ki ȳoñ̄ ñyunti gbanti ní Piilati bí nyàāb̄ k̄í ḡiñ̄ Yeesu k̄í lífí. Ama ní Juuda yab b̄ii k̄uuntí ki l̄i yii: «A yaa ḡiñ̄ kijapaai nee ki lífyee, aa ti sá ḡomina Seesaa b̄o! Un kamaa yaa ȳi u-ba ub̄otee di sá Seesaa pulinc̄onti.»¹³ Piilati gb̄il̄ mimmee, ní ki nyántiñ̄ Yeesu mm̄oñki ki d̄ómiñ̄ ki k̄al̄ dib̄oñ̄jal pu laakin bi ȳi atanj̄kee paan̄ñuee, (eebru soonyin bi ȳi Gabata). ¹⁴ An n̄n sá kuwiñ̄kuluu nȳok̄om ní kutaa ñ w̄untí Dilákatil j̄njaaliu. Ní u l̄i Juuda yab yii: «Kp̄èmaan, ni-b̄otiu s̄eé!»¹⁵ Ní bi b̄ii t̄atí yii: «Bí kp̄d̄-u, bí kp̄d̄-u, bí kp̄áá-u nd̄opuntikaa pu!» Ní Piilati bí-bi yii: «Mimmee,

^{kp̄} 18.40 Dūu ñm̄ant̄i n̄ Atuun 3.14.

^l 19.2 dibokutil diba di máñ̄ cínciñ̄: kp̄è 15.17.

^m 19.7 Dūu ñm̄ant̄i n̄ Akoo 24.16.

m̄ yant̄i bí kp̄áá ni-b̄otiu nd̄opuntikaa pu?»¹⁶ Ní bisaraan̄akpilib k̄í-u yii: «Timbi kaa ti cáá ub̄oti ub̄o ki k̄ut̄i Seesaa pu.»¹⁶ Niinee ní Piilati dū Yeesu ki t̄i-bi bí cáá-u k̄í kp̄áá nd̄opuntikaa pu.

Bi kp̄áá Yeesu nd̄opuntikaa pu

(Kp̄è Maat 27.32-44,

Maar 15.21-32, Luuki 23.26-43)

Niinee ní bi cáá Yeesu ki búnti. ¹⁷ Ní Yeesu ȳoñ̄ u-d̄opuntikaan̄u ki nyán̄n̄ kitiñ̄in ki n̄n cá laakin bi ȳi Kuyikpabiku lan̄kee, (eebru soonyin bi ȳi Ḡol̄ḡota.)¹⁸ Niin ní soojab kp̄áá Yeesu nd̄opuntikaa pu, ní ki ḡiti kp̄áá binib bili ki ñal̄-u, ub̄o u-ñan̄giil p̄ú, un k̄iñee u-ñan̄gan p̄ú ní ún̄ sáká kansikin. ¹⁹ Piilati n̄n ñm̄añ̄ tiñ̄ma-ñmabiti ki t̄i-bi cáá nákañ̄ Yeesu d̄opuntikaan̄u pu. U n̄n ñm̄añ̄ yii: «Yeesu Naasaareeti ȳo, un sá Juuda yab b̄otiu.»²⁰ Juuda yab tikpil n̄n k̄aañ̄ tiñ̄mañ̄mabiti gbanti, kun puee laakin bi n̄n kp̄áá Yeesuee n̄n píliñ̄ kitiñ̄in, ní bi n̄n ñm̄añ̄ eebru soonyin ki ñm̄añ̄ Room soonyin ní ki ñm̄añ̄ greeki soonyin. ²¹ Ní Juuda yab saraan̄akpilib bí Piilati yii: «Taa ñm̄a yii: <Un sá Juuda yab b̄otiu>, ñm̄a yii: <Uninja nee bí yii ún̄ di sá Juuda yab b̄otiu.>»²² Ní Piilati k̄í-bi yii: «Tin tin m̄ ñm̄añ̄ee, t̄iñ̄ dee.»

²³ Bijanjaliibi bin n̄n kp̄áá Yeesu nd̄opuntikaa puee n̄n p̄eeti-u ki ȳoñ̄ u-wampeen̄kaati ki ȳakati minaa pu, bi-k̄ok̄o ȳoñ̄ diba diba

pu. An k̄iñ̄ dibokutif̄ok̄olⁿ din bi n̄n lūñ̄ dicilpu, kaa ñal̄ ki kp̄áfi kp̄áf̄ee. ²⁴ Ní soojabee b̄ii l̄i t̄ob̄ yii: «Tí taa cáti dibokutil gbanti, tí t̄oñ̄maan kasi k̄í kp̄è ñma di làá j̄i d̄iñ̄.» Ní bi lafun ñá m̄iñ̄. Min bi ñá nee n̄oó n̄n Unimb̄oti b̄oti n̄n n̄n s̄oñ̄ ki síñ̄ puee, yii:

«Bi dū m-wampeen̄kaati ki ȳakati,

ní ki t̄o kasi m-bokutif̄ok̄ol pu^{ny}.»
Soojab n̄n n̄n ñá puee dee.

²⁵ Yeesu na n̄n Yeesu nawaa, n̄n Maarii Kloopasi nimp̄uu n̄n Maarii un sá Magidala tiñ̄kinee di n̄n sí ki k̄ól̄ Yeesu d̄opuntikaan̄u. ²⁶ Yeesu ká u-na n̄n u-boonnooliu un u neeñ̄ee yú ki k̄ól̄ t̄ob̄, ní u bí u-na yii: «M-na, kp̄è a-jip̄oñ̄ s̄eé»,²⁷ ní ki bí u-boonnooliuee mun yii: «Kp̄è, a-na s̄eé.» Ki ȳoñ̄ ñyunti gbantee ní u-boonnooliuee ȳoñ̄-u u k̄iñ̄ ki bí u-cee.

Yeesu k̄úm

(Kp̄è Maat 27.45-56,

Maar 15.33-41, Luuki 23.44-49)

²⁸ M̄iñ̄ boonee, Yeesu ká yii k̄oñ̄k̄oñ̄nee tik̄ok̄o d̄óyee, ní u bí yii: «Nnyinnyoo cáá-mi.» An ñá kii Unimb̄oti gb̄oñ̄ku n̄n n̄n p̄ee s̄oñ̄ ki síñ̄ puee dee.²⁹ Dibool diba n̄n yú niin, ndamam min ḡam̄ee k̄a p̄oon, ní bi dū kuca ki b̄ó ndaamee p̄oon^m ní ki dūu túuñ̄ is̄opi k̄pañ̄kpaan̄ñu pu, ní ki cáá gb̄eē Yeesu nȳok̄o. ³⁰ Yeesu nȳuñ̄ee ní ki bí yii:

ⁿ 19.23 Dibokutif̄ok̄ol: Dibokutif̄ok̄ol gbantee, baa n̄n ḡí-d̄i ki ñal̄ ki túkuñ̄ kii bi n̄n ñal̄ abokuti puee, an n̄n p̄ee sá dim̄ondi ní. Aa k̄ant̄i di-laaba ñal̄ ki túkuñ̄.

^{ny} 19.24 Ilan 22.19.

^o 19.28 Ilan 22.16.

^m 19.29 Dūu ñm̄ant̄i n̄ Ilan 69.22.

«Tikɔkɔ dóò», ní ki tìntì u-yil ní ki dū u-fam ki tī ki kpī.

Bi dū kikpaŋ ki sǎa Yeesu tikindi

³¹Ɔwiiŋ bii jēetì Ɔwiŋŋufikaa n kīlee, Juuda yab kpilib kaa nìn là bin bi kpááye wunti n nìn lúŋ idɔpantikaa pu Ɔwiŋ gbandi. Ɔwiŋŋufikaa gbanti nìn sá Ɔwiŋkpaan ní, mīn pu ní bi nìn mēē Piilati yii bí kɔfi bi-taŋŋi bí kpú malaa^{oo}, bí cúú-bi kí kpáatí. ³²Niinee soojab dómíŋ ki kófi bin bin bi nìn kpáá idɔpantikaa pu nì Yeesu dicilpuee upeepeekaa nì uliliiti taŋŋi. ³³Bi bāaŋ Yeesuee, ní ki ká yii u kpī dooooyee, mīn pu ní baa ti kófi ūn taŋŋi. ³⁴Ama ní sooja ubɔ bi-kansikin dū kikpaŋ ki sǎa u-tikindi, ní fatiku nì nnyim nyáŋ. ³⁵Un bii lēekī seera tiboti nee puee baasii ká-tì ní, ní u-seerauee sá ibaamɔn, ní u nyí yii tin u sòonee sá ibaamɔn, ni mun n̄ Ɔmā kí fōo kí kī. ³⁶Tin bí nee Ɔá mīn, án Ɔmā kí nóó nì Unimbɔti gbɔŋku nín nìn lī ki síiŋ puee, yii: «Baa làá wī u-kpabil báá diba^o.» ³⁷Laaba mun gíti lī yii: «Bi làá dáá ká un tikindi bi sǎa ki cílee^p.»

Bi síb Yeesu

³⁸Mín boonee, Jooseefi un sá Arimatee^r tiŋkinee, cūti ki mēē Piilati n̄an kí yōon Yeesu wunti. – Jooseefi gbanti nìn sá Yeesu boonooliu ní kaa là binib n̄ bée, kun

puee u nìn fāŋkí Juuda yab. – Ní Piilati pú-u n̄an, ní u cūti yōon Yeesu wunti. ³⁹Niikoodeem un nìn cūti dalba kunyeeu ki ká Yeesuee mun dómíŋ, ki cáaŋ tikaliŋkpun tin bi yī miiree, ti Ɔmāl nì talaalu un bi yī Alooweesi kiiloobi mmuŋku nì saalaa nyɔkɔm. ⁴⁰Bi yōon Yeesu wunti mimmee, ní ki dū iŋaabu ki fīn-u ki dū talaalubee ki yāaŋ u-pu, kii Juuda yab koobilij nín bālifi bi yaa làá síb unil bí Ɔá puee. ⁴¹Laakin bi nìn kpáá Yeesuee, bukpaabubɔ nìn bí niin. Bu-poon ní dikaaku-pɔndi din ni baa láá síb báá ubɔee nìn bí. ⁴²Niin ní bi nìn cáá Yeesu ki síb kun puee án nìn sá kutaa n̄ wúntí Juuda yab wiŋŋufikaan̄uaa, ní dikaakulee mun nìn pīl niin.

Yeesu fikititam

(Kpèè Maat 28.1-10,

Maar 16.1-8, Luuki 24.1-12)

20 ¹Ɔwiŋŋufikaa jíti kutaa wúnti, kutaafaa pɔlpɔl an dáá b̄neee, Maarii un sá Magidalaa tiŋkinee nín cá dikaakul laŋki, ní ki ká yii ditaŋkpal din bi nìn dūu pīiŋ dikaakul nyɔkɔ puee kaa ti pī. ²Ní u fātii s̄aŋ, ki cūti Siimɔn Peetroo nì Yeesu boonooliu un u nēeŋee cee, ní ki bí-bi yii: «Bi cúú ti-Dindaan ki lēē dikaakulin. Taa nyí laakin bi cáá-u ki Ɔé!» ³Ní Peetroo nì uboonool un bēeyee nín cá dikaakul laŋki. ⁴Bi-liitil kɔkɔ nìn s̄aŋ ki cá, ní uboonool un bēeyee s̄aŋ ki jíti Peetroo pu, ki péé ki b̄aŋ dikaakul

laŋki malaa. ⁵U gbóonee, ki ká iŋaabu d̄o, ama waa kó. ⁶Boonee ní Siimɔn Peetroo mun bāaŋ ki nín kóó dikaakul poon, ní ki ká iŋaabu in nìn fīn Yeesu wuntee d̄o kitij ⁷nì Ɔŋaabu Ɔun nìn fīn u-yilee. Ɔŋaabu gbanti nì in nìn fīn u-wuntee kaa nìn d̄o dibɔɔbaantiil, Ɔŋn̄ nìn póob ki d̄o Ɔkpaanceeti laaba. ⁸Niinee ní Yeesu boonooliu un nìn péé péé ki b̄aŋee mun kó, ki ká, ní ki fōo ki kī yii u fikitì. ⁹Ama Yeesu boonooliibi kaa nìn dáá gbil Unimbɔti gbɔŋku nín lī yii Yeesu máaŋ kí fikitì ditaŋkpiilinee taapu^s. ¹⁰Niin ní bi fātì ki nín gítí bi-dumpu.

Maarii Magidalaa yɔu ká Yeesu

(Kpèè Maat 28.9-10, Maar 16.9-11)

¹¹Maarii nìn yú ki kól dikaakul ki sūn. U yú ki sūnee, ní ki gbóon ki kpē dikaakul poon, ¹²ní ki ká Unimbɔti tuŋyi ili k̄a laakin bi nìn bí Yeesu wuntee ki pēē tiwampin. Ɔubɔ k̄a u-yil laŋki, ní Ɔun kīnee mun k̄a u-taŋŋi laŋki. ¹³Ní ituunee bālifi-u yii: «Unimpuee, ba Ɔá ní a sūn?» Ní u kī-i yii: «Bi yōon m-Dindaan. Maa nyí laakin bi dū-u ki Ɔé!» ¹⁴U lī mimmee, ki fātēe ki ká Yeesu yú, ama waa bēē yii an sá Yeesu. ¹⁵Ní Yeesu bālifi-u yii: «Unimpuee, ba Ɔá ní a sūn ní? Ɔma ní a nyàaŋ ní?» Unimpuee nyí kii bukpaadaan di bii bālifi-u, mīn pu ní u bí yii: «Ukpil, sii di yaa yōon-u, d̄ak̄a-mi laakin a cáá-u ki Ɔé, m làá cūú yōon-u». ¹⁶Ní Yeesu yīiŋ-u yii: «Maarii!» Ní u fātii u-ba ki túl-u ní ki lī-u nì eeburu soonyin yii:

«Rabunni!» – An taapu sá yii, Ukpil. – ¹⁷Ní Yeesu bí-u yii: «Taa gbēē-mi, di sá yii maa láá jóm m-Baa cee. Ama nín cá kí tükü m-nabiyaamu yii m nín jóm m-Baa un sá ni-Baayee, m-Nimbɔtiu un sá ni-Nimbɔtiuee cee.» ¹⁸Niinee Maarii Magidalaa yɔu nín cá u-boonooliibi cee ki tükü-bi yii: «M ká ti-Dindaan!» Ní ki dū tin u tükü-uee ki lī.

Yeesu boonooliibi ká-u

(Maat 28.16-20, Maar 16.14-18,

Luuki 24.36-49)

¹⁹Ɔwiŋŋufikaa jíti, ku wúnti kujooee ní Yeesu boonooliibi kpáfi ki k̄a kudii kubɔn ki pīiŋ mpunyɔmu nì saafii, kun puee bi fāŋkí Juuda yab kpilib. Ní Yeesu cíliŋ, ki dómíŋ ki yúl bi-kansikin, ní ki bí-bi yii: «Ni-pɔbiling n̄ nìn s̄om!» ²⁰U bii s̄oon mimmee, ní ki d̄ak̄a-bi u-ŋalii nì u-takakal. U-boonooliibi nín ká ti-Dindaan mimmee, ní an m̄ɔkiŋ-bi tikpil. ²¹Ní Yeesu gíti lī-bi yii: «Ni-pɔbiling n̄ nìn s̄om! Kii m-Baa nín túnni-mi puee, ma mun tú nimbi.» ²²U lī mimmee, ní ki púfi bi-pu, ní ki bí yii: «Fōomaan Unimbɔti Fam. ²³Ni yaa dū bin kpitii ki pú-bee, bi làá ká bi-kpitii p̄tam. Ni yaa kaa dū bin kpitii ki pú-bee, baa làá ká bi-kpitii p̄tam^t.»

Yeesu nì Toomasi b̄oti

²⁴Ama Ɔyunti Ɔun Yeesu dómínee, Toomasi un bi gíti yī Ata ki sá Yeesu kpambaling saalaa nì alee kansikin dibee, nìn kpá. ²⁵Ní u-boonooliibi bin nìn bēe bí-u

^{oo} 19.31 kaa nìn là... Ɔwiŋŋufikaa: kpèè Ditee 21.22-23.

^o 19.36 Kpèè Disa 12.46, Dikà 9.12, Ilan 34.21.

^p 19.37 Saka 12.10.

^r 19.38 Arimatee: kpèè Maat 27.57 nì tin bi Ɔmāŋ kugbɔŋu faaku taapuee.

^s 20.9 Kpèè Ilan 16.10.

^t 20.23 Dūu Ɔmānti nì Maat 16.19, 18.18.

yii: «Ti ká ti-Dindaan!» Ní Toomasi kíf-bi yii: «M-nimbiliŋ yaa kaa ká u-ŋalii laakin bi kpááye, m yaa kaa dū m-ŋambiki ki b́ laakin bi kpááye, ki yaa kaa dū m-ŋal ki b́ u-takakal laakin bi n̄n s̄āyee, maa làá f̄ō ḱ ḱí.»

²⁶Iwiin inii boonee, Yeesu boonooliibi f̄at̄ii kpáfi kudiin. Toomasi mun n̄n b́ bi-kansikin. Bi dū mpunyɔmu ki p̄īn̄ ki kp̄al, ama ní Yeesu c̄l̄īn̄ bi-kansikin, ní ki b́-bi yii: «Ni-p̄b̄iliŋ n̄ n̄n s̄ò̄m!» ²⁷Ní u b́ Toomasi yii: «Dāá kp̄èè m-ŋalii, ḱ cáán a-ŋambiki ḱ máán! Cáán a-ŋal ḱ máán m-takakal, ḱ f̄ō ḱ ḱí, ḱ taa n̄n ḡít̄i kp̄akant̄i!» ²⁸Niinee ní Toomasi n̄ b́-u yii: «M-Dindaan, m-Nimbɔti!» ²⁹Ní Yeesu ḱí-u yii: «A n̄n ká-mee ní a n̄n f̄ō ki ḱíyaa! Bin kaa ká-mi ki f̄ō ki ḱíyee b́ mm̄nneeee^u!»

Kun pu bi ŋm̄n̄ kugbɔŋu neeyee

³⁰Yeesu n̄n ŋáán maamaacib tikpil u-boonooliibi kansikin bin ní baa ŋm̄n̄ ki ŋá kugbɔŋu nee poonee. ³¹Bi yaa ŋm̄n̄ tin b́ neeyee, an sá ní f̄ō ḱ ḱí yii Yeesu sá Unimbɔti Jipɔɔn ki sá Meesiya. Ni yaa f̄ō-u ki ḱí mimmee, ní ká dimanjal u-yindi pu.

Yeesu boonooliibi biluli f̄at̄ii tí ká-u

21 ¹Boonee ní Yeesu f̄at̄ii tí nyánti u-ba u-boonooliibi ká-u Tiibeeriyaadi m̄ɔɔgbandi. Bi n̄n ká-u, tin jít̄èe s̄èe. ²Siimɔn

Peetroo n̄ Toomasi un bi ȳi Atee n̄ Natanayeel – un sá Kana Galiilee timbiliikinee – n̄ Seebeedee jipɔɔm̄bi n̄ Yeesu boonooliibi bili biba mun di n̄n kpáfi ki b́ dicilpu. ³Ní Siimɔn Peetroo b́-bi yii: «M cá dilaantol.» Ní bi b́-u yii: «Ti mun làá n̄ó-si ḱ cù.» Ní bi búnti ki c̄t̄ii ḱ buŋalimbun. Ama, yaadal nyeekuee, baa n̄n cúú báà tiba n̄ tiba. ⁴Kutaa b́i w̄únt̄ee, Yeesu d̄ómīn̄ ki yú dimɔɔgbandi, ama u-boonooliibi kaa n̄n bèè yii an sá ùn̄ di yú. ⁵Ní Yeesu b́-bi yii: «Binaacimpɔmbee, naa cúú ijɔmaaa?» Ní bi ḱí-u yii: «Aayee, taa cúú.» ⁶Ní u b́-bi yii: «Dūmaan kulaan̄ŋu ḱ t̄ buŋalimbu ŋgiil pú, ni làá cúú ijɔm.» Ní bi dū kulaan̄ŋu ki dūu t̄, ní an cúú ijɔm tikpil, áli gba baa ti kpáaa ŋ̄n̄ ḱ dáal ḱ nyántīn̄^w. ⁷Niinee ní uboonool un Yeesu n̄n néénee b́ Peetroo yii: «An sá ti-Dindaan!»

Siimɔn Peetroo n̄n gb̄īl̄ yii an sá ti-Dindanee, ní u dū u-b̄okutil ki p̄ēn̄, kun puee u n̄n p̄ēt̄i ní ki j̄ēt̄i nnyimin ki w̄an̄k̄ī d̄ut̄i. ⁸Ní u-boonooliibi bin k̄īnee mun dāa b̄aān̄ n̄ buŋalimbu, ki dát̄īn̄ kulaan̄ŋu n̄ ijɔm, kun puee baa n̄n ḡít̄i dát̄īn̄ dimɔɔgbandi, an n̄n k̄īn̄ f̄īi ḱ bà meetab dilaataal. ⁹Bi kpákat̄i kitiŋee ní ki ká ijɔm pá am̄ɔsiŋkoon pu, n̄n kp̄ɔɔ. ¹⁰Ní Yeesu b́-bi yii: «Ní cáán ijɔm in ni cúúyee iba.» ¹¹Ní Siimɔn Peetroo ḱ buŋalimbu poon ki dáalīn̄ kulaan̄ŋu ki b́ī kitiŋ, ijɔkpaan gb́ poon, i n̄n sá ijɔm dilaataal n̄n imuŋku ili n̄n saalaa n̄n ita. N̄n min k̄ɔk̄ɔ ijɔm

^u 20.29 Dūu ŋm̄ant̄i n̄ 1 Peet 1.8.

^w 21.6 Dū B. 3 n̄ 6 ḱ ŋm̄ant̄i n̄ Luuki 5.4-7.

n̄n w̄īk̄i kulaan̄ŋuee poonee, kuaa n̄n cáti. ¹²Ní Yeesu b́-bi yii: «Dāān ḱ j̄īmaan̄ t̄ijin!» Ní u-boonooliibi kansikin báà ubɔ kaa w̄aān̄ ki b̄alifi-u yii: «Sii di sá ŋma?» Bi n̄n nyí yii an sá ti-Dindaan. ¹³Ní Yeesu s̄ut̄īn̄, ki dū kp̄ɔɔ ki t̄ī-bi, ní ki t̄ī-bi ijɔm mun. ¹⁴Yeesu n̄n kp̄ī ki fikit̄ee, min b́i nee di sá ntataatiim min u n̄n nyánti u-ba ki d̄ak̄a u-boonooliibee.

Yeesu b̄alifi Peetroo yii: «A nééñ-maaa?»

¹⁵Bi j̄īn̄ t̄ijin ki d̄ódyee, ní Yeesu b̄alifi Siimɔn Peetroo yii: «Siimɔn, Yoowaneesi jipɔɔn, a nééñ-mi ki j̄it̄īn̄ bin b́i neeee?» Ní u ḱí-u yii: «Iin, m-Dindaan, a nyí m n̄n nééñ-see.» Ní Yeesu b́ yii: «Á n̄n kp̄aa m-pibiliŋ.» ¹⁶Ní u ḡít̄i b̄alifi-u nliliitiim yii: «Siimɔn, Yoowaneesi jipɔɔn, a nééñ-maaa?» Ní u b́ yii: «Iin, m-Dindaan, a nyí m n̄n nééñ-see.» Ní Yeesu b́-u yii: «Á n̄n kp̄aa m-piii.» ¹⁷Ní u ḡít̄i b̄alifi-u ntataatiim yii: «Siimɔn, Yoowaneesi jipɔɔn, a nééñ-maaa?» An n̄n ḱ Peetroo kunimbaau min ní Yeesu n̄n b̄alifi-u ntataatiim yii, a nééñ-maaayee, ní u ḱí Yeesu yii: «M-Dindaan, a nyí tik̄ɔk̄ɔ, ki nyí m n̄n nééñ-see!» Ní Yeesu b́-u yii: «Á n̄n kp̄aa m-piii^v. ¹⁸Ibaam̄n̄, ibaam̄n̄ ní m s̄ò̄n̄ n̄n si, a n̄n n̄n sá unaacimpɔɔnee, a n̄n gb̄īn̄ a-dambalau a-ba, ní ki cá laakin a yaa l̄ee. Ama a yaa l̄aa p̄úlee, a

^y 21.17 Dūu ŋm̄ant̄i n̄ Atuun 20.28, 1 Peet 5.2.

^a 21.24 Dūu ŋm̄ant̄i n̄ 19.35.

^b 21.25 Dūu ŋm̄ant̄i n̄ 20.30.

dāa t̄ant̄i a-ŋalii, ní ubɔ n̄ gb̄īn̄-si dambala, ní ḱ cáá-si ḱ c̄un̄ni laakin aa bàà là ḱ c̄úee.» ¹⁹Yeesu n̄n s̄ò̄n̄ an b̄ɔti ḱ d̄ak̄a Peetroo ŋk̄um̄ min u làá dāá kp̄ú ḱ t̄ī Unimbɔti tinyoolee. U l̄ī m̄īn̄ ki d̄ódyee, ní ki b́ yii: «N̄īn̄ n̄ó-mi!»

Yeesu n̄n uboonool un u n̄n nééñee

²⁰Peetroo f̄at̄ee, ki ká uboonool un Yeesu nééñee di d̄ò̄n̄ bi-boonee. Ún̄ di sá un, bi n̄n b́i j̄īn̄ t̄ijin u s̄ut̄ī ki nákan̄ Yeesu, ki b̄alifi-u yii: «Ti-Dindaan, ŋma di làá dū-si ḱ t̄ī a-nannanliibee?» ²¹Peetroo ká-uee, ní ki b̄alifi Yeesu yii: «Ti-Dindaan, tilati di làá b̄ān̄ unee ùn̄ ní?» ²²Ní Yeesu ḱí-u yii: «M yaa là ú n̄n b́i ḱ n̄n cí m-gít̄intam, t̄īn̄ kaa ká-si. Sii dee, n̄ó-mi!» ²³An n̄yɔɔbundi pu ní nnabiyaamu k̄īn̄ ki l̄ī yii uboonoolee ùn̄ kaa làá ti kp̄ú. Ama Yeesu kaa n̄n l̄ī yii uboonoolee kaa làá kp̄ú. Tin tin u n̄n l̄ee di sá yii: «M yaa là ú n̄n b́i ḱ n̄n cí m-gít̄intam, t̄īn̄ ká-si la?»

Tib̄okuntikaal

²⁴Uboonool gbanti di ŋm̄n̄ tib̄ɔti nee, ní ti nyí yii tin k̄ɔk̄ɔwoooo u s̄ò̄n̄ Yeesu puee sá ibaam̄n̄^a.

²⁵Yeesu ḡít̄i t̄ún̄ atuun tikpil. Bi yaa bàà làá ŋm̄a u-tuun̄ŋi ŋin u t̄únee diba diba, maa p̄ak̄a yii duulinya bàà ŋ̄n̄ tigb̄ɔn̄ gbanti k̄ɔk̄ɔ^b.